

Ewaluacja zewnętrzna

realizacji

Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność

Lokalnej Grupy Działania

„Dolina rzeki Grabi”

na Lata 2014-2020

Realizacja:

OMIKRON Mariusz Wachowicz

1. Wstęp

Ewaluacja i zasady jej prowadzenia w LGD wynikają z wytycznych nr 5/3/2017 i 10/1/2022 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Planowane cele, metody i narzędzia ewaluacyjne mieszczą się w zakresie wytyczonym przez Podręcznik Monitoringu i Ewaluacji Lokalnych Strategii Rozwoju z marca 2017 roku. Niemniej potrzeba ewaluacji wynika również z samego procesu realizacji Strategii oraz konieczności ciągłej dbałości o utrzymanie wysokiej jakości podejmowanych interwencji.

Zmiany społeczne i gospodarcze sprawiają, że konieczna jest analiza Strategii pod kątem jej aktualności, ale także sprawności i efektywności jej dotychczasowej realizacji oraz użyteczności podejmowanych działań i przyjmowanych rozwiązań. Rzetelne ocenienie Strategii na tym etapie wdrażania wymaga nie tylko przyjrzenia się uzyskanym efektom, ale także samemu procesowi, aby można było zidentyfikować elementy wymagające poprawy. Uzyskane wyniki zostaną wykorzystane w procesie aktualizacji Strategii oraz innych dokumentów Stowarzyszenia, ale również uwzględnione przez LGD w kolejnym okresie programowania 2021-2027.

Niniejszy raport jest zwięźczeniem ewaluacji prowadzonej w LGD pomiędzy kwietniem a październikiem 2022 roku. Jednak dane wykorzystane w raporcie pochodzą z różnych okresów od rozpoczęcia realizacji strategii w 2016 roku do 31 grudnia 2021. Oprócz danych z monitoringu prowadzonego systematycznie przez organy LGD, w planach komunikacji określone są konkretne działania mające na celu pozyskiwanie informacji oraz dzielenie się nimi z interesariuszami i ze społecznością. Działania te, szczególnie polegające na ankietowaniu odpowiednich grup respondentów, prowadzone były przez LGD systematycznie, według harmonogramu zapisanego w planie komunikacji.

Większość procesu zbierania danych potrzebnych do ewaluacji spoczywa na pracownikach Lokalnej Grupy Działania. Bez nich, ich systematycznej pracy i zaangażowania nie udałooby się zgromadzić materiału do napisania niniejszego dokumentu. Podziękowania należą się nie tylko Pani Prezes, pracownikom, i członkom Zarządu ale także zaangażowanym w wywiady członkom Rady, uczestnikom spotkań grupowych, wnioskodawcom i beneficjentom. Nie można zapomnieć również o szeregowych członkach Stowarzyszenia, sympatykach oraz wszystkich respondentach, którzy rzetelnie wypełniali ankiety.

2. Streszczenie najważniejszych wyników badania

- Zmniejsza się liczba mieszkańców żyjących na obszarze LGD. W roku 2021 była ona niższa o 1% niż w roku 2015. Tempo wyludniania się obszaru jest wolniejsze niż w województwie łódzkim.
- Jednocześnie obserwujemy spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym oraz starzenie się społeczeństwa obszaru LGD, co stanowi odbicie ogólnego trendu występującego w całym kraju. W ciągu ostatnich kilku lat liczba osób w wieku produkcyjnym spadła o 4%, a liczba osób powyżej 65 roku życia wzrosła o 12%.
- Zmniejsza się liczba osób pozostających bez pracy. W roku 2021 była ona o 46% mniejsza niż w roku 2015. Najwięcej bezrobotnych mężczyzn ubywa w gminie Widawy, a kobiet w gminie Drużbice.
- Największy przyrost podmiotów gospodarki narodowej odnotowała gmina Drużbice. Ogólnie na terenie LGD od 2015 do roku 2021 liczba podmiotów wzrosła o 15%. Podobny trend panuje, jeśli chodzi o przyrost nowo zarejestrowanych podmiotów.
- Sukcesywnie zmniejsza się liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, w 2021 roku było ich o 49% mniej niż w 2015 w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Najwięcej osób korzysta z tego rodzaju wsparcia w gminie Zelów (7%), najmniej w gminie Buczek i Dobroń (po 2%).
- Stanowisko w kwestii jakości życia w gminie jest zróżnicowane. Więcej osób uważa, że w swoim miejscu zamieszkania nie ma dobrych warunków do życia. Dużą grupę stanowią osoby niezdecydowane w tej sprawie.
- Ponad jedna trzecia mieszkańców uważa, że w ostatnich latach warunki życia w ich gminie się poprawiły. Najwyżej oceniono ofertę sportową i rekreacyjną, najniżej działania na rzecz niektórych grup defaworyzowanych, obszary związane z przedsiębiorczością oraz infrastrukturę drogową.
- Mieszkańcy znają swój region, jego walory turystyczne oraz historię. Deklarują również uczestniczenie w ważnych wydarzeniach na terenie gminy. Jednocześnie podzielają pogląd o braku możliwości rozwoju zawodowego w miejscu zamieszkania.
- Mimo braku jednoznacznie pozytywnego zdania na temat warunków życia w gminie oraz świadomości bariery perspektyw zawodowych, większość mieszkańców obszaru LGD nie bierze pod uwagę zmiany miejsca zamieszkania.
- Połowa mieszkańców obszaru LGD korzystała z infrastruktury oraz ze szkoleń lub innych projektów finansowanych z funduszy unijnych. Również połowa uważa, że lokalna społeczność jest zainteresowana projektami związanymi z poprawą infrastruktury.
- Zdecydowana większość respondentów słyszała o Lokalnej Grupie Działania „Dolina rzeki Grabi”, głównie z lokalnej prasy lub od znajomych i sąsiadów i ocenia ją pozytywnie.
- Mieszkańcy są zadowoleni z łatwości umówienia się z pracownikami Biura, możliwości uzyskania informacji oraz godzin otwarcia Biura. Pracowników oceniają jako wysoko kompetentnych i zaangażowanych w wykonywanie swojej pracy.

- Niemal wszyscy badani wyrazili chęć bycia informowanymi o funkcjonowaniu Lokalnej Grupy Działania, głównie w tematyce nadchodzących naborów i szkoleń lub warsztatów organizowanych przez LGD.

1.	Wstęp	2
2.	Streszczenie najważniejszych wyników badania.....	3
3.	Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.....	6
3.1.	Cel główny i cele szczegółowe badania	6
3.2.	Zakres przedmiotowy badania	6
3.3.	Kryteria ewaluacyjne	6
3.4.	Pytania badawcze	7
4.	Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania.....	9
5.	Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.....	14
5.1.	Charakterystyka obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju	14
5.2.	Opinie i potrzeby mieszkańców obszaru Lokalnej Strategii Rozwoju	20
5.3.	Funkcjonowanie LGD	29
5.4.	Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
6.	Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze .	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
7.	Podsumowanie, wnioski i rekomendacje.....	34
8.	Spis tabel i wykresów	51
9.	Aneksy tworzone w toku realizacji badania	54
9.1.	Scenariusz wywiadu pogłębionego z wnioskodawcami/beneficjentami:	54
9.2.	Scenariusz wywiadu pogłębionego z przedstawicielami gmin:.....	54
9.3.	Ankieta kierowana do wnioskodawców, beneficjentów i członków LGD	55
9.4.	Ankieta kierowana do mieszkańców obszaru LGD	61
9.5.	Scenariusz zogniskowanego wywiadu grupowego	70

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji.

3.1. Cel główny i cele szczegółowe badania

Celem głównym badania jest przeprowadzenie ewaluacji zewnętrznej funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania oraz realizacji Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność.

Cele szczegółowe:

- Wypełnienie obowiązku przeprowadzenia ewaluacji zewnętrznej (zgodnie z Wytycznymi 5/3/2017 i 10/1/2022 MRiRW).
- Uzyskanie użytecznych informacji na temat wdrożenia LSR.
- Opracowanie rekomendacji oraz planu ich wdrożenia.
- Wykorzystanie wyników badań społecznych we wstępnej konceptualizacji kolejnej LSR

3.2. Zakres przedmiotowy badania

Realizacja LSR: stopień realizacji celów i wskaźników, stopień realizacji wybranych operacji, wykorzystania budżetu, jakość stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur, oddziaływanie realizacji LSR na rozwój lokalny, bariery realizacji LSR, jakość procesu partycypacji, operacji i procedur.

Działalność biura: efektywność pracy biura i organów LGD, ocena przebiegu konkursów, ocena sposobu przepływu informacji, efektywność promocji i aktywizacji lokalnej społeczności, innowacyjność, proces rozwoju pracowników, efektywność animacji i doradztwa, ochrona danych osobowych, jakość procesu archiwizacji i monitoringu.

Funkcjonowanie partnerstwa: jakość podejmowanych uchwał, skuteczność nadzoru nad biurem LGD, jakość reakcji na zmieniające się warunki, umiejętność współpracy i atmosfera pracy, skuteczność działań strategicznych, jakość współpracy regionalnej i ponadregionalnej, jakość relacji z otoczeniem i promocji.

3.3. Kryteria ewaluacyjne

Kryteria ewaluacyjne stosowane w badaniach to: **skuteczności** bezpośrednio pozwalająca ocenić, na ile efektywne są działania w zakresie osiągnięcia celów określonych w dokumentach programowych oraz jak skuteczna jest działalność biura LGD. Z kryterium skuteczności powiązane jest również kryterium **użyteczności**, które rozumiane jest, jako kryterium pozwalające ocenić stopień zaspokojenia istotnych potrzeb grup docelowych lub przyczynienia się do rozwiązania problemów, niezależnie od tego, czy były one zasygnalizowane przez cele interwencji. Zastosowane będzie także kryterium **trwałości**.

Trwałość – w przypadku tego badania – pozwoli ocenić, w jakim stopniu pozytywne efekty zrealizowanych interwencji (na poziomie celów) mogą trwać po zakończeniu finansowania zewnętrznego, a także czy możliwe jest utrzymanie się wpływu tych projektów na proces rozwoju społeczności lokalnej w dłuższym okresie.

3.4. Pytania badawcze

Zgodnie z wytycznymi nr 5/3/2017 i 10/1/2022 Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi opracowane zostały odpowiedzi na poniższe pytania badawcze zgrupowane w kategorii analityczne:

Ocena wpływu na główny cel LSR (jeśli inny niż obszary poniżej)

- Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?

Ocena wpływu na kapitał społeczny

- Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
- W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?

Przedsiębiorczość

- W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
- Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?

Turystyka i dziedzictwo kulturowe

- W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
- W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?

Grupy defaworyzowane

- Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
- Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
- Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?

Innowacyjność

- W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
- Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?

Projekty współpracy

- Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
- Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?

Ocena funkcjonowania LGD

- Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
- Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
- Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?

Ocena procesu wdrażania

- Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
- Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
- Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
- Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

Wartość dodana podejścia LEADER

- Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
- Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
- Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
- Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Dodatkowe pytania badawcze:

- Jak układała się współpraca z Samorządem Województwa?
- Jaki jest wpływ systemu zbierania i przekazywania informacji o wdrażaniu i monitoringu Urzędu Marszałkowskiego na sprawność funkcjonowania LGD?
- Jak LGD funkcjonowała w warunkach niepewności legislacyjnej?
- Czy długość procesu weryfikacji wniosków wpłynęła na planowe osiągnięcie wskaźników oraz na wizerunek LGD?
- Czy zasady realizacji projektów grantowych PROW spełniały kryteria prostoty i przyjazności finansowej dla LGD i realizatorów zadań?
- Czy brak standaryzacji procedur na poziomie województwa wpłynął na szybkość i jakość weryfikowania wniosków?
- Jaka jest jakość i znaczenie funkcjonowania wojewódzkiej sieci LGD?

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania

Przeprowadzenie badania wymagało zebrania informacji pochodzących z szeregu rozproszonych źródeł, dokonania ich analizy, a następnie wypracowania rekomendacji na poziomie eksperckim. Implikuje to konieczność zastosowania w badaniu szerokiego instrumentarium metod i technik badawczych, dzięki którym możliwe było zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału badawczego dotyczącego efektów realizacji LSR. W związku z powyższym, zaplanowano realizację badania z wykorzystaniem koncepcji **triangulacji** metodologicznej.

Triangulacja to zróżnicowanie źródeł danych, metod badawczych i perspektyw badawczych, dzięki któremu możliwe jest zgromadzenie wszechstronnego materiału badawczego i poddanie go kompleksowej analizie i ocenie. Triangulacja została zastosowana odnośnie do:

- źródeł danych: przeanalizowane zostały zarówno dokumenty zastane różnego typu, jak i dane pochodzące ze wcześniejszych badań; zostały one uzupełnione danymi pierwotnymi;
- metod badawczych: łączenie różnych metod badawczych w badaniu tych samych zagadnień, co pozwoliło na uchwycenie różnych aspektów badanego przedmiotu; podejście to pozwoliło też wykorzystać mocne strony każdej metody przy wzajemnej ograniczeniu ich słabości;
- perspektyw badawczych: ewaluacja została przeprowadzona przez pracowników biura LGD oraz przez zewnętrznych doświadczonych badaczy, co pozwoliło uzyskać bogatszy i bardziej wiarygodny obraz badanych zagadnień.

Poza tym zastosowany został partycypacyjny model badania, którego ideą jest jak najszersze zaangażowanie społeczności, zarówno na etapie przygotowania badania, jego realizacji, jak i wnioskowania i rekomendacji.

W odniesieniu do zakresu przedmiotowego i podmiotowego badania niezbędne było zastosowanie holistycznego podejścia do metod i technik badawczych. W każdym z zamierzeń badawczych: realizacji strategii, działaniu LGD oraz funkcjonowaniu biura zastosowane zostały cztery metody lub techniki badawcze:

Badanie źródeł zastanych (desk research)

To metoda zbierania, analizy i interpretacji danych wytworzonych niezależnie od działań badawczych prowadzonych w czasie ewaluacji. Często nazywa się ją analizą danych wtórnych. Dane te można podzielić na wewnętrzne i zewnętrzne. Pierwsze z nich znaleźć można w dokumentacji własnej instytucji. Nie zawsze odpowiadają bezpośrednio na pytania badawcze ale w znaczącym zakresie pozwalają na poznanie kontekstu funkcjonowania LGD.

Z kolei dane zewnętrzne, dane wtórne to efekty działalności innych instytucji w dziedzinie pozyskiwania informacji. Dzięki rozwojowi Internetu dostęp do tych zasobów jest obecnie niezwykle łatwy i trudności należy szukać nie w ilości danych, ale ich segregacji. Potrzebne informacje można pozyskiwać od instytucji państwowych powołanych do zbierania informacji. Serwis internetowy GUS zawiera nieprzebrane ilości danych o funkcjonowaniu gospodarki, instytucji, firm i organizacji. **Bank Danych Lokalnych**, który jest największym w Polsce uporządkowanym zbiorem informacji o sytuacji społeczno-gospodarczej, demograficznej, społecznej oraz stanie środowiska, opisującym województwa, powiaty oraz gminy jako podmioty systemu organizacji społecznej i administracyjnej państwa, a także regiony i podregiony stanowiące elementy nomenklatury jednostek terytorialnych. Jednakże w wielu przypadkach dane ze źródeł zastanych są niewystarczające, zbyt powierzchowne, zbyt ogólne lub nieaktualne, by na nich poprzestać, dlatego zwykle potrzebne są działania dla pozyskania danych pierwotnych.

Źródła danych zastanych wykorzystywanych w ewaluacji LGD

- dane statystyczne
- dane urzędowe
- dane gromadzone na portalach społecznościowych
- dane zastane w Lokalnej Grupie Działania
- dane ankiet doradztwa i ankiet oceny szkolenia
- dane realizacji planu komunikacji
- dane z ankiet zadowolenia mieszkańców, rozpoznawalności LGD i funkcjonowania LGD systematycznie gromadzone przez biuro LGD

Ankiety metodą CAWI

Najpopularniejszą metodą pozyskiwania danych pierwotnych są badania kwestionariuszowe. Polegają one na zadawaniu pytań pojedynczym osobom, ale w perspektywie zainteresowań znajdują się zagregowane dane ogólne dla wszystkich badanych. Pierwszym etapem tego typu badań jest sformułowanie pytań. Proces ten polega na postawieniu pytań ogólnych, zazwyczaj na etapie konceptualizacji badań. Z nich z kolei wyprowadzamy pytania szczegółowe. Odbywa się to poprzez identyfikację wskaźników, które będą nas informować o występowaniu i nasileniu zjawiska. W przypadku ewaluacji zewnętrznej prowadzonej zgodnie z wytycznymi MRiRW nr 5/3/2017 i 10/1/2022 zakres pytań został wstępnie określony w załącznikach do podręcznika ewaluacji. Niemniej z uwagi na pewne niedociągnięcia dokumentu część pytań została poprawiona i zmodyfikowana. Ponadto jak wskazano we wstępie Podręcznika ma on charakter pomocniczy nie obowiązkowy w stosunku do Wytycznych MRiRW.

Badania ankietowe były prowadzone techniką CAWI (Computer Assisted Web Interview). To badanie ankietowe przeprowadzane w Internecie. Opracowane narzędzie badawcze (kwestionariusz ankiety) wprowadzane jest do komputera w formie umożliwiającej wypełnienie ankiety na stronie internetowej użytkownika. Badania tego typu są stosunkowo

tanie, nie wymagają również zaangażowania wielu realizatorów. Współczesne narzędzia umożliwiają tworzenie skomplikowanych i atrakcyjnych ankiet. Można dopasować je w wymiarze graficznym i estetycznym. Dobór próby jest możliwy dwiema metodami. Ankietę można wysłać pod określone adresy mailowe, co w pewnym stopniu jest odpowiednikiem ankiety pocztowej wraz z jej zaletami i wadami. Innym sposobem jest zamieszczenie jej na stronie internetowej lub jako „wyskakujące okienko”. Metoda ta uniemożliwia kontrolę nad doбором próby, który jest faktycznie doбором przypadkowym, dodatkowo obciążonym błędem struktury społecznej i demograficznej użytkowników Internetu.

W badaniach ewaluacyjnych zastosowano obydwie techniki w zależności od badanych grup.

- Grupa nr 1: wnioskodawcy i beneficjenci.

Z tego względu, że dostępne są dane kontaktowe do tych osób możliwe było wykorzystanie aplikacji wysyłającej unikalne linki do ankiety internetowej na zdefiniowane wcześniej adresy mailowe. W tym przypadku nie obliczano minimalnej liczebności próby gdyż traktowano to badanie jako masowe, z założeniem przebadania całej populacji.

łącznie przebadano 51 osób.

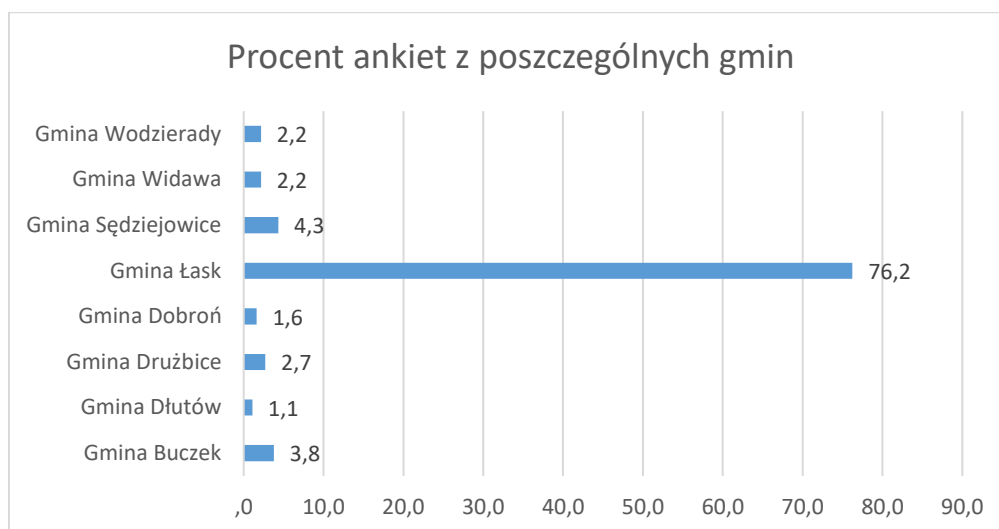
- Grupa nr 2: mieszkańcy obszaru LSR.

Pozyskanie opinii reprezentatywnej grupy mieszkańców nie jest możliwe w ramach zasobów, którymi dysponuje Zleceniodawca, dlatego opracowano procedurę zbliżoną do takiej, która pozwoli na identyfikację podglądów i opinii mieszkańców poszczególnych gmin wchodzących w skład Partnerstwa.

Linki do ankiet zostały rozesłane (przy wsparciu pracowników Biura LGD) do gmin partnerskich z prośbą o wstawienie linku na stronę internetową gminy. Dzięki temu zabiegowi pozyskane zostały dane z poszczególnych gmin odpowiadających obszarowi LSR.

łącznie przeprowadzono 345 ankiet.

Wykres 1. Procent ankiet z poszczególnych gmin

Źródło: badania własne

Wywiady pogłębione (IDI i TDI)

To technika badań jakościowych, w której badacz prowadzi rozmowę z respondentem. Nie jest to jednak zwykła rozmowa, ale opiera się ona na przygotowanym wcześniej scenariuszu. Dokument ten nie musi zawierać konkretnych pytań, lecz wytyczne, jakie tematy rozmowy należy podjąć. Wywiad ma strukturę swobodną, mniejsze znaczenie ma kolejność zadawanych pytań a większe uzyskanie określonych informacji. Tematy są eksplorowane bardzo dogłębnie, prowadzący wywiad dopytuje i stara się zrozumieć, nie tylko fakty, ale motywy zachowania badanego. Zasadniczą rolę w badaniu odgrywają umiejętności i doświadczenie osoby prowadzącej wywiad. Ponieważ wywiady pogłębione są rozmową sam na sam z respondentem, prowadzący musi zdobyć jego zaufanie, by uzyskać czasami bardzo osobiste informacje. Wywiady indywidualne stosuje się gdy zachodzi potrzeba eksploracji pola zainteresowań, przygotowania do konstruowania narzędzi jakościowych lub do interpretacji trudnych do wyjaśnienia wyników badań ilościowych. Wywiady prowadzone były metodą TDI (telefoniczny wywiad pogłębiony) przede wszystkim ze względu na oczekiwania respondentów oraz krótki czas na realizację tego zadania.

Wywiady prowadzono z następującymi osobami:

- 2 wywiady z członkami Rady
- 3 wywiady z wnioskodawcami realizującymi projekty
- 3 wywiady z wnioskodawcami, których projekty nie są realizowane
- Wywiad z Prezesem
- Wywiady z przedstawicielami gmin (po 1 z gminy)

Zogniskowany Wywiad Grupowy (FGI fokus)

Tym różni się od wywiadu indywidualnego, że prowadzący badanie, nazywany moderatorem, przepytuje jednocześnie grupę kilku osób. Zazwyczaj grupy fokusowe mają liczebność od 8 do 12 osób, lecz w specyficznych przypadkach może być ich mniej lub więcej. Ważną cechą grupy jest jej homogeniczność - powinno się unikać zróżnicowania grup ze względu na płeć, wiek, status społeczny czy różnice intelektualne. Wynika to z zasadniczego celu prowadzenia badań tą metodą, czyli wewnętrznej dyskusji grupowej i interakcji w grupie. Dzięki tej metodzie można w tym samym czasie zdobyć informacje od kilku osób, pogłębiając ją dodatkowo o spostrzeżenia dotyczące dyskusji pomiędzy uczestnikami.

Wywiady tą metodą charakteryzują się większym skomplikowaniem organizacyjnym. Wymagane jest zebranie odpowiedniej grupy osób w jednym miejscu o jednym czasie. Często na spotkanie zaprasza się więcej osób i prowadzi się selekcję tych, którzy lepiej pasują do profilu grupy i dają większą rękojmię udzielania informacji i wymiany zdań. Wywiady grupowe, z uwagi na dyskusję wielu osób, muszą być rejestrowane co umożliwia późniejsze zidentyfikowanie, jak kształtowała się rozmowa, która osoba wypowiadała dane poglądy i jak te poglądy zmieniały się w trakcie dyskusji. Zogniskowane wywiady grupowe realizuje się w specjalnych pomieszczeniach zwanych fokusowniami, które są wyposażone w weneckie lustro umożliwiające zleceniodawcy obserwację wywiadu. W miejscowościach, gdzie nie ma fokusowni stosuje się technikę wywiadów naturalnych.

Wywiad prowadzono w grupie pracowników biura LGD, członków Zarządu, członków Rady wnioskodawców oraz członków Partnerstwa.

Zogniskowany wywiad grupowy (FGI) prowadzony w ramach ewaluacji pozwala pozyskać informacje w skumulowany sposób. Dodatkowo wartość pozyskanych informacji wzmocniona jest poprzez odpowiednie wykorzystanie procesów grupowych.

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją.

5.1. Charakterystyka obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju

Zarówno w województwie łódzkim, jak na obszarze LGD „Dolina rzeki Grabi” obserwujemy trend spadkowy, jeśli chodzi o liczbę mieszkańców. W latach 2015 – 2021 średnia liczba ludności w gminach obniżyła się o blisko 1%, natomiast w województwie łódzkim o blisko 3%. Tak więc proces depopulacyjny na obszarze LGD jest wolniejszy niż w łódzkim.

Tabela 1. Ludność ogółem

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
ŁÓDZKIE	2493603	2485323	2476315	2466322	2454779	2437970	2416902
Buczek	5106	5077	5077	5087	5093	5095	5111
Dłutów	4495	4535	4567	4632	4657	4692	4726
Dobroń	7544	7600	7653	7707	7728	7802	7866
Drużbice	5153	5151	5154	5235	5237	5220	5219
Sędziejowice	6395	6429	6419	6413	6370	6343	6307
Widawa	7502	7474	7439	7393	7315	7272	7154
Wodzierady	3380	3369	3413	3463	3486	3496	3559
Łask	27899	27936	27876	27747	27654	27530	27402
Zelów	15068	15042	15022	15028	14955	14876	14814
Średnia dla gmin LGD	82542	82613	82620	82705	82495	82326	82158

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W ostatnich latach zmniejsza się liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym, jednak jest to tempo wolniejsze w stosunku do procesu na skalę wojewódzką. Na terenie gmin LGD liczba ludności w wieku produkcyjnym spadła o 4%, natomiast w województwie o blisko 6%. Najwięcej osób w tym przedziale wiekowym straciła gmina Łask (blisko 7%), najmniej gmina Buczek (2%).

Tabela 2. Udział ludności w wieku produkcyjnym w % ludności ogółem

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
ŁÓDZKIE	61	61	60	59	59	58	58
Buczek	62	62	62	62	61	61	61
Dłutów	62	61	61	60	60	59	59
Dobroń	63	63	63	62	61	61	61
Drużbice	63	62	62	61	61	60	60
Sędziejowice	62	62	62	61	61	60	60
Widawa	61	61	61	61	61	60	60
Wodzierady	64	64	63	62	61	61	61
Łask	63	62	61	61	60	60	59
Zelów	61	61	61	60	60	59	59

Średnia dla gmin LGD	62	62	62	61	61	60	60
----------------------	----	----	----	----	----	----	----

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W wyniku przemieszczania się mieszkańców w obrębie gmin oraz poza nimi, także za granicę, poszczególne miejscowości charakteryzują się swoistym dla siebie saldem – rachunkiem wyjazdów i przyjazdów. Od roku 2015 do roku 2021 saldo to jest dodatnie, co oznacza, że na obszar LGD napłynęły więcej mieszkańców niż ich wyjechało. Tylko w gminie Widawa sytuacja jest inna, tam więcej osób się wyprowadziło. Najwyższe dodatnie saldo ma gmina Dobroń.

Tabela 3. Saldo migracji w ruchu wewnętrznym i zagranicznym.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
ŁÓDZKIE	0	-1417	-1789	-1859	-2510	-1672	-2143
Buczek	0	-17	-5	38	25	18	27
Dłutów	0	47	51	57	41	65	46
Dobroń	0	66	64	51	39	75	78
Drużbice	0	44	15	82	20	22	20
Sędziejowice	0	38	-2	14	-3	4	6
Widawa	0	-10	-5	-9	-11	9	-30
Wodzierady	0	12	36	54	35	22	72
Łask	0	-10	-25	-40	19	16	-2
Zelów	0	14	-11	-1	-11	0	8
Średnia dla gmin LGD	0	20	13	27	17	26	25

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Wskaźnik obciążenia demograficznego obrazuje odsetek osób wieku senioralnym, czyli powyżej 65 roku życia. Pod tym względem, zarówno na terenie LGD, jak i wojewódzkim oraz krajowym liczba ta stale rośnie. W ciągu ostatnich kilku lat na obszarze LGD „Dolina rzeki Grabi” liczba osób powyżej 65 roku życia wzrosła o 12%, co jest wartością zbliżoną do wojewódzkiej. Najszybsze tempo starzenia się społeczeństwa odnotowuje gmina Wodzierady, gdzie wskaźnik obciążenia demograficznego w latach 2015 – 2021 wzrósł o 20%.

Tabela 4. Wskaźnik obciążenia demograficznego (odsetek osób w wieku 65 lat i więcej)

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
ŁÓDZKIE	18	18	19	20	20	21	21
Buczek	15	15	16	16	16	16	17
Dłutów	16	17	17	18	18	19	19
Dobroń	15	15	16	16	17	17	17
Drużbice	15	16	16	17	17	17	18

Sędziejowice	17	17	17	18	18	18	19
Widawa	20	20	20	20	21	21	21
Wodzierady	17	16	16	17	17	17	17
Łask	16	17	18	18	19	20	20
Zelów	16	17	17	18	18	19	19
Średnia dla gmin LGD	16	17	17	18	18	18	19

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Do roku 2018 i 2019 w wielu gminach obserwujemy sukcesywny spadek liczby osób bezrobotnych. W 2020 roku tendencja ta zostaje odwrócona, by ponownie wrócić do procesu obniżania się liczby osób pozostających bez pracy. W roku 2021 osoby bezrobotne były grupą o 46% mniejszą względem roku 2015, jeśli chodzi o gminy LGD, podobnie jak w województwie. Najmniej bezrobotnych mieszkańców liczy gmina Wodzierady.

Tabela 5. Bezrobotni zarejestrowani ogółem

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
ŁÓDZKIE	109510	91041	72662	66036	58722	67812	60902
Buczek	215	213	168	157	120	166	139
Dłutów	171	117	101	88	68	84	80
Dobroń	288	236	179	150	130	197	160
Drużbice	202	180	123	115	107	127	97
Sędziejowice	321	289	204	177	199	204	171
Widawa	397	326	294	264	232	215	199
Wodzierady	101	75	73	64	55	65	63
Łask	1455	1259	1010	791	709	831	701
Zelów	1062	960	745	727	669	701	664
Średnia dla gmin LGD	468	406	322	281	254	288	253

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Pośród mężczyzn największy spadek bezrobotnych obserwowany jest w gminie Widawa (o 43%). Mniej dynamicznie osób bez pracy ubywa w gminie Sędziejowice (27%). Dynamika zmniejszania się liczby bezrobotnych mężczyzn na obszarze LGD jest podobna, co w województwie – względem roku 2015 było ich mniej o 45%.

Tabela 6. Bezrobotni zarejestrowani (mężczyźni)

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
ŁÓDZKIE	55006	44925	35028	30816	27568	33180	30288
Buczek	93	96	79	58	54	91	64
Dłutów	94	68	47	49	36	50	41
Dobroń	157	132	102	83	68	96	90
Drużbice	101	83	60	41	45	53	44
Sędziejowice	158	159	104	104	116	131	115
Widawa	202	165	149	129	117	97	88

Wodzierady	47	28	31	22	15	21	27
Łask	743	659	532	382	372	439	392
Zelów	559	492	347	327	308	330	331
Średnia dla gmin LGD	239	209	161	133	126	145	132

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Nieco szybsze tempo obniżania się bezrobocia widzimy w przypadku kobiet. W ciągu ostatnich kilku lat liczba ta zmniejszyła się o 47%, a w gminie Drużbice aż o 66%, co jest najwyższym wynikiem spośród wszystkich gmin LGD.

Tabela 7. Bezrobotni zarejestrowani (kobiety)

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
ŁÓDZKIE	54504	46116	37634	35220	31154	34632	30614
Buczek	122	117	89	99	66	75	75
Dłutów	77	49	54	39	32	34	39
Dobroń	131	104	77	67	62	101	70
Drużbice	101	97	63	74	62	74	53
Sędziejowice	163	130	100	73	83	73	56
Widawa	195	161	145	135	115	118	111
Wodzierady	54	47	42	42	40	44	36
Łask	712	600	478	409	337	392	309
Zelów	503	468	398	400	361	371	333
Średnia dla gmin LGD	229	197	161	149	129	142	120

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Rośnie liczba podmiotów gospodarki narodowej. W roku 2021 na obszarze gmin LGD było ich o 15% więcej niż w roku 2015, co stanowi szybsze tempo wzrostu niż w województwie łódzkim – tam liczba ta wzrosła o 11% w tym samym przedziale czasowym. Największy przyrost odnotowuje gmina Drużbice (22%), najmniejszy gmina Łask – 10%.

Tabela 8. Podmioty gospodarki narodowej ogółem

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
ŁÓDZKIE	241462	243280	245855	247502	254322	261498	269581
Buczek	363	366	376	399	417	437	458
Dłutów	438	447	453	473	492	511	530
Dobroń	719	733	752	791	816	859	921
Drużbice	339	345	361	385	415	432	436
Sędziejowice	405	408	409	414	451	459	483
Widawa	464	464	470	486	519	531	546
Wodzierady	299	299	319	322	347	357	378
Łask	2821	2822	2850	2908	2956	3041	3129
Zelów	961	971	987	1018	1074	1118	1164

Średnia dla gmin LGD	757	762	775	800	832	861	894
----------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W większości gmin obszaru LGD „Dolina rzeki Grabi” możemy zaobserwować wzrost liczby podmiotów nowo zarejestrowanych na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym. Ogólnie na obszarze LGD panuje trend wzrostowy (15%) i jest on większy niż w województwie (8%). W gminie Drużbice i Łask liczba nowo zarejestrowanych podmiotów zmniejsza się.

Tabela 9. Podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
ŁÓDZKIE	133	135	137	148	149	129	145
Buczek	101	86	115	144	103	106	106
Dłutów	93	123	126	169	144	115	122
Dobroń	121	148	117	172	148	135	151
Drużbice	86	100	100	146	132	121	67
Sędziejowice	80	78	78	120	145	84	121
Widawa	89	74	84	113	133	87	96
Wodzierady	144	98	149	122	155	103	163
Łask	120	140	143	157	147	115	118
Zelów	98	97	100	112	122	115	128
Średnia dla gmin LGD	104	105	112	139	137	109	119

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Aktywność społeczna mieszkańców obszaru LGD wyrażona w liczbie fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców jest zróżnicowana. W większości gmin wzrasta liczba tego typu organizacji, w kilka zaś obniżyła się (Drużbice, Wodzierady) lub pozostaje bez zmian (Dobroń). Najwięcej organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców działa w gminie Sędziejowice (44), najmniej w gminie Dobroń (25).

Tabela 10. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
ŁÓDZKIE	33	35	36	34	35	36	37
Buczek	33	39	39	39	41	43	43
Dłutów	31	31	33	30	30	34	34
Dobroń	25	25	26	23	26	26	25
Drużbice	39	41	37	36	36	36	36
Sędziejowice	34	34	34	33	39	41	44
Widawa	35	37	38	35	37	37	39
Wodzierady	41	42	41	40	40	37	37
Łask	30	30	33	32	33	35	35
Zelów	30	32	32	34	36	36	36

Średnia dla gmin LGD	33	35	35	34	35	36	37
----------------------	----	----	----	----	----	----	----

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W latach m. in. wdrażania LSR obserwujemy wzrost dochodów budżetów gmin i miast na prawach powiatu w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Tempo wzrostu jest nieco szybsze niż w województwie łódzkim (51% względem 47%). Największy przyrost środków do budżetu odnotowano w gminie Wodzierady (66%), najmniejszy zaś w gminie Buczek (37%).

Tabela 11. Dochody budżetów gmin i miast na prawach powiatu na jednego mieszkańca.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
ŁÓDZKIE	3393,9	3923,2	4283,1	4643,6	5219,4	5650,3	6427,0
Buczek	3949,8	4641,2	4253,2	4783,5	5549,3	5064,9	6001,9
Dłutów	3348,8	3740,5	4507,2	4405,1	5289,7	5485,7	6683,2
Dobroń	3075,1	3635,4	3988,7	5018,7	4980,9	5786,5	6433,7
Drużbice	3439,7	3600,1	3874,8	4257,6	4922,7	5733,6	6487,9
Sędziejowice	3134,0	3733,3	3997,2	4406,9	4700,4	5535,1	6621,9
Widawa	3154,9	3847,2	4475,2	4591,4	5001,5	5614,4	6496,9
Wodzierady	3056,0	3710,1	4262,3	4668,3	5154,7	5511,5	8949,5
Łask	2858,1	3337,6	3422,8	3908,5	4446,8	4464,6	5207,5
Zelów	3026,0	3611,1	3915,1	3912,7	4765,3	4872,3	5883,9
Średnia dla gmin LGD	3226,9	3761,8	4077,4	4439,2	4979,0	5341,0	6529,6

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Ostatnie lata to znaczny spadek liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Tempo zmniejszania się beneficjentów tego rodzaju wsparcia jest szybsze niż w województwie łódzkim. Na obszarze LGD spadek ten wynosi 49%, natomiast w województwie łódzkim 43%. Gmina Buczek odnotowała największe zmniejszenie się liczby osób korzystających z pomocy społecznej (61%).

Tabela 12. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności.

Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
ŁÓDZKIE	704	639	563	533	452	398	b.d.
Buczek	510	395	240	201	224	199	b.d.
Dłutów	729	657	579	648	525	364	b.d.
Dobroń	399	311	236	185	147	184	b.d.
Drużbice	788	684	692	650	547	424	b.d.
Sędziejowice	669	613	539	445	446	399	b.d.
Widawa	1027	857	734	590	468	448	b.d.
Wodzierady	817	728	613	589	481	495	b.d.
Łask	568	506	382	351	337	319	b.d.
Zelów	1288	1154	1128	1014	857	665	b.d.

Średnia dla gmin LGD	755	656	571	519	448	389	b.d.
----------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Procentowo, najwięcej osób korzysta ze wsparcia instytucji społecznych w gminie Zelów (7%), najmniej w gminach Buczek i Dobroń (po 2%). W ostatnich kilku latach spadek zasięgu korzystania ze tego wsparcia wynosi 49% i jest większy od wojewódzkiego (43%).

Tabela 13. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej (w procentach).

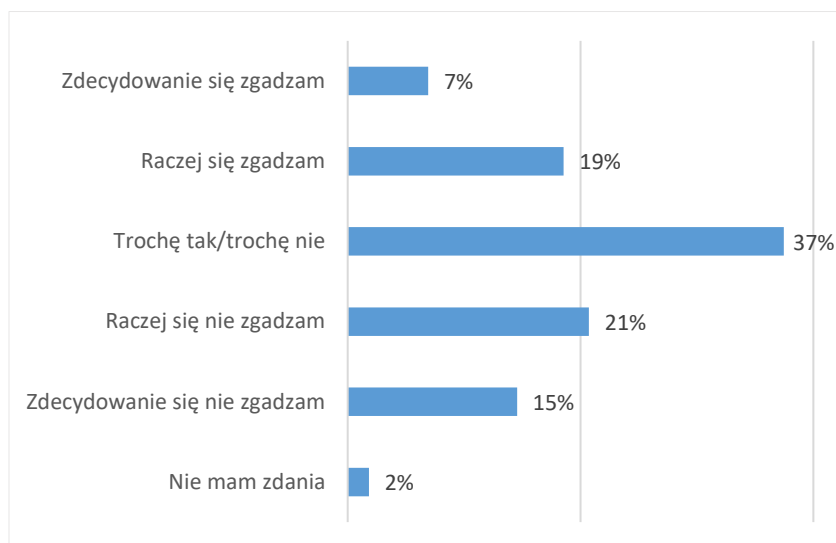
Nazwa gminy	Rok 2015	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021
ŁÓDZKIE	7	6	6	5	5	4	b.d.
Buczek	5	4	2	2	2	2	b.d.
Dłutów	7	7	6	7	5	4	b.d.
Dobroń	4	3	2	2	2	2	b.d.
Drużbice	8	7	7	7	6	4	b.d.
Sędziejowice	7	6	5	4	5	4	b.d.
Widawa	10	9	7	6	5	5	b.d.
Wodzierady	8	7	6	6	5	5	b.d.
Łask	6	5	4	4	3	3	b.d.
Zelów	13	12	11	10	9	7	b.d.
Średnia dla gmin LGD	8	7	6	5	5	4	b.d.

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

5.2. Opinie i potrzeby mieszkańców obszaru Lokalnej Strategii Rozwoju

Mieszkańcy obszaru LGD „Dolina rzeki Grabi” różnią się między sobą w kwestii oceny, czy gmina, w której żyją to miejsce, gdzie mogą realizować swoje potrzeby. Znaczna część respondentów (37%) nie określiło w sposób zdecydowany swojego stanowiska, wybierając odpowiedź „Trochę tak/trochę nie”. Więcej osób uczestniczących w badaniu uważa, że ich gmina nie jest dobrym miejscem do życia (36%) niż jest zdania, że takim jest (26%).

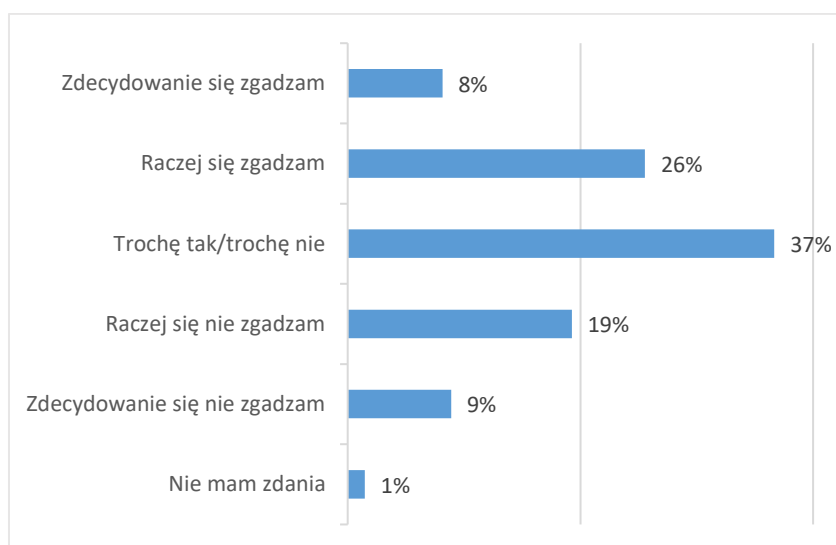
Wykres 2. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”?

Źródło: badania własne

Podobnie jak przy ocenie satysfakcji z życia w swojej gminie, także i w tym przypadku aż 37% badanych częściowo przyznaje, że w ostatnich latach warunki życia w gminie się poprawiły, a częściowo nie zgadza się z tym stwierdzeniem. Ponad jedna trzecia mieszkańców (34%) dostrzega poprawę jakości. Nieco mniejsza grupa nie jest o niej przekonana (28%)

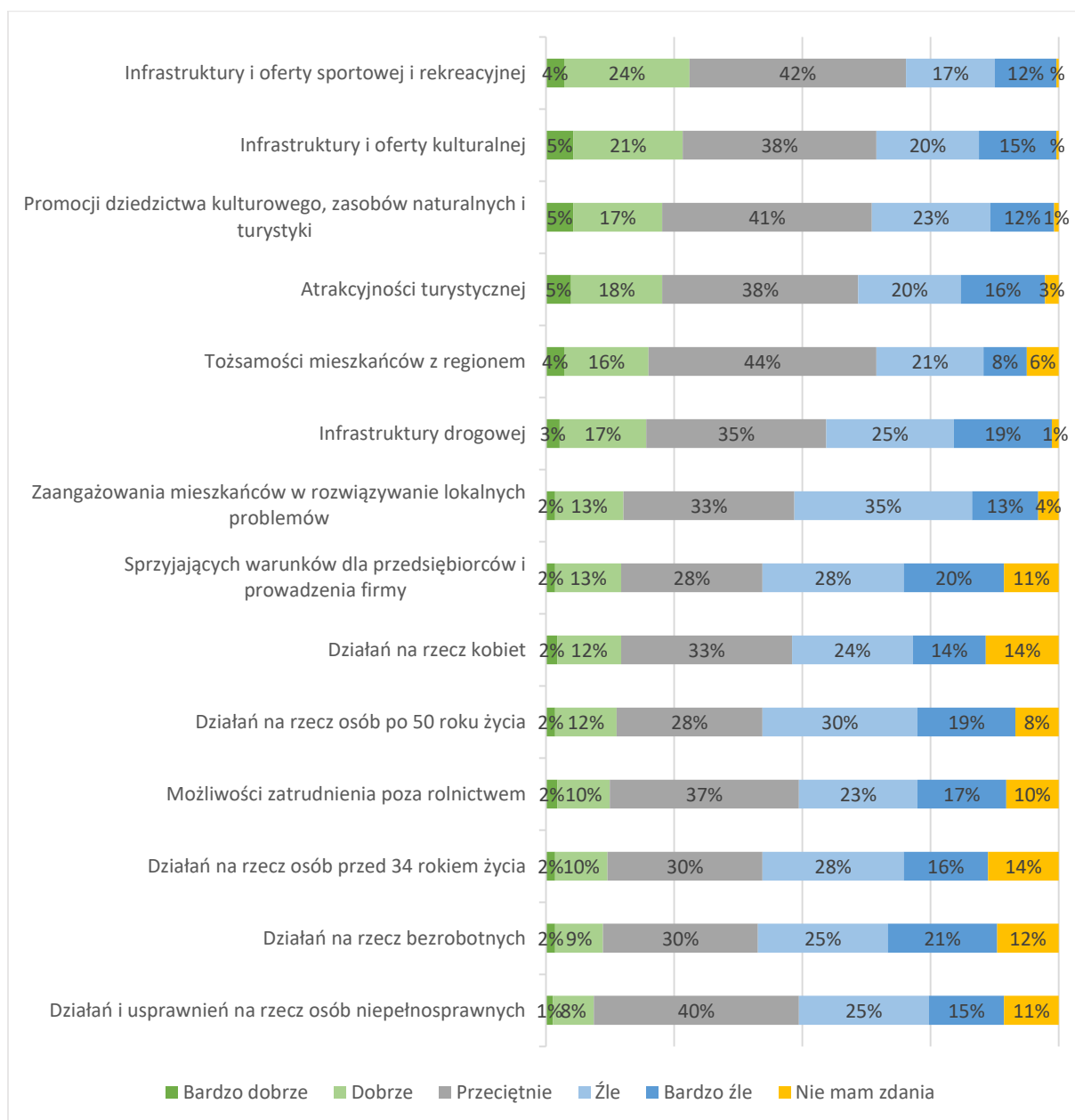
Wykres 3. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „w ostatnich latach (od 2016 roku) warunki do życia w mojej gminie poprawiły się”?

Źródło: badania własne

Osoby uczestniczące w badaniu zostały poproszone o ocenę niektórych obszarów funkcjonowania gminy. Najwięcej pozytywnych wskazań otrzymała oferta sportowa i rekreacyjna oraz infrastruktura kulturalna. Źle lub bardzo źle mieszkańcy oceniają najczęściej obszary związane z przedsiębiorczością, działania na rzecz niektórych grup defaworyzowanych (osób po 50 roku życia oraz bezrobotnych), zaangażowanie lokalnej społeczności w rozwiązywanie miejscowych problemów oraz infrastrukturę drogową.

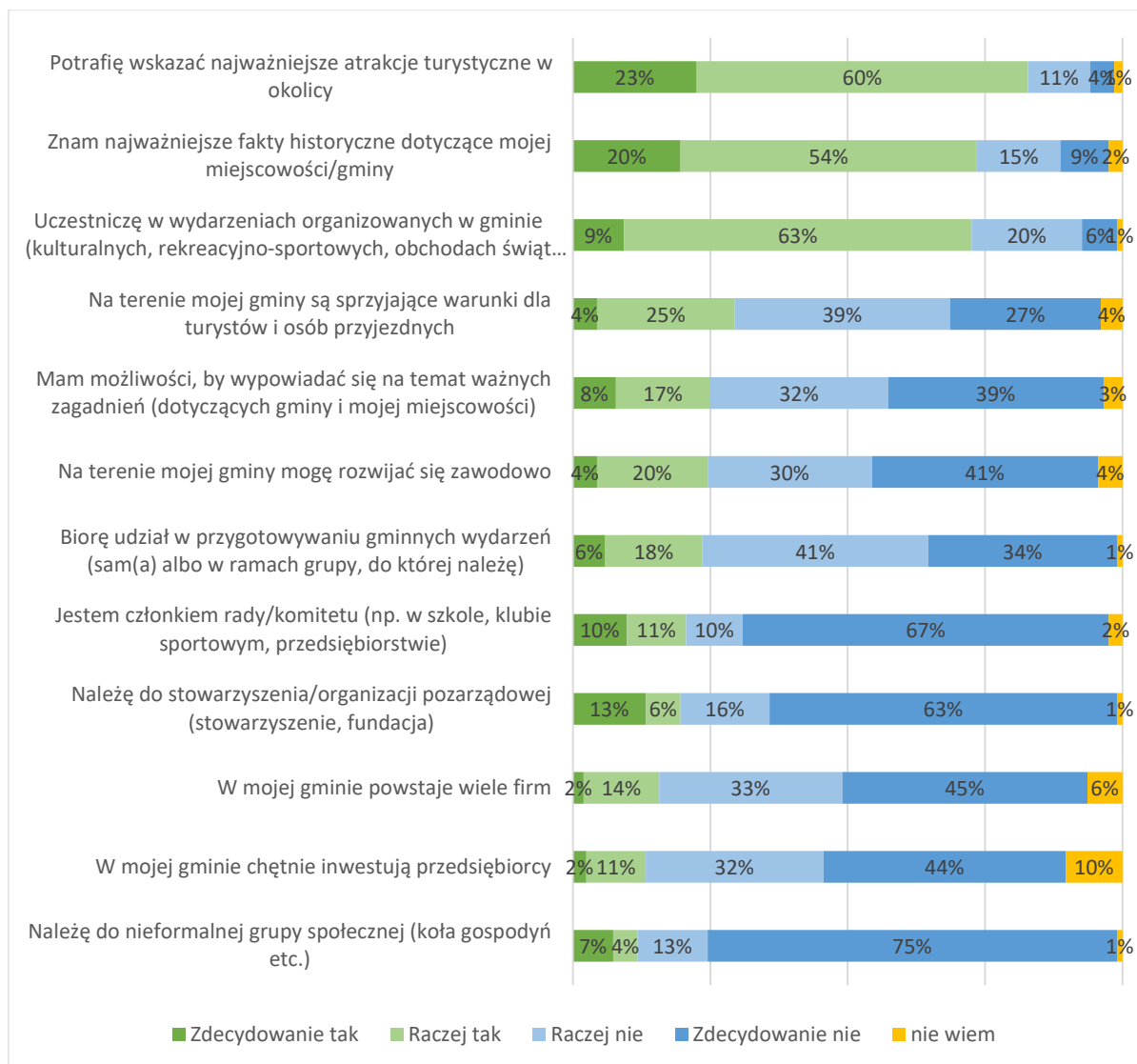
Wykres 4. Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem:

Źródło: badania własne

Zdecydowana większość badanych zna swój region pod względem walorów turystycznych i potrafi wskazać najważniejsze atrakcje w okolicy (83%). Mieszkańcy deklarują także znajomość historii swojej miejscowości (74%) oraz uczestniczą w wydarzeniach kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych organizowanych na terenie gminy (72%). Badani raczej nie są aktywni, jeśli chodzi o działalność w nieformalnych grupach lub organizacjach pozarządowych. Większość respondentów wyraża przeświadczenie, że we własnej miejscowości nie ma perspektyw rozwoju zawodowego.

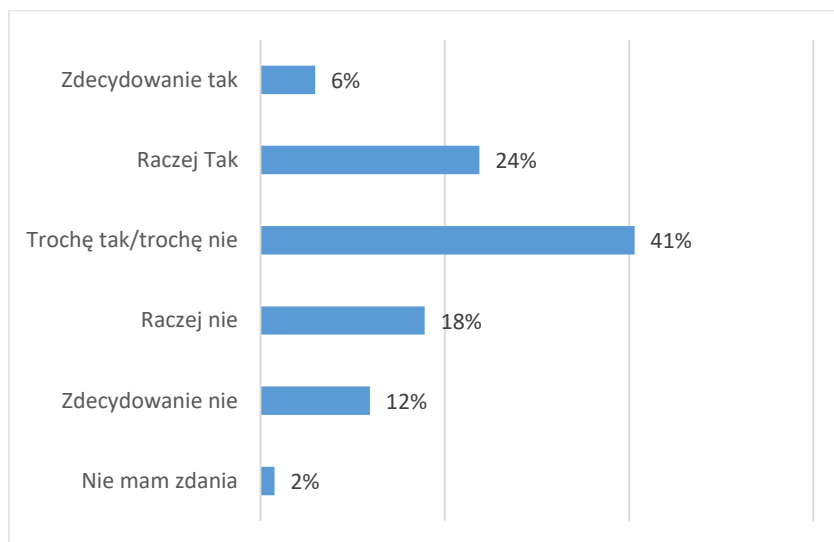
Wykres 5. Proszę ustosunkować się do poniższych stwierdzeń:

Źródło: badania własne

Równie dużo mieszkańców obszaru LGD „Dolina rzeki Grabi” jest zadowolonych, co niezadowolonych z warunków życia w gminie (po 30% odpowiedzi). Większą grupę stanowią osoby, które mają ambiwalentny stosunek do satysfakcji z życia w miejscu zamieszkania (41%).

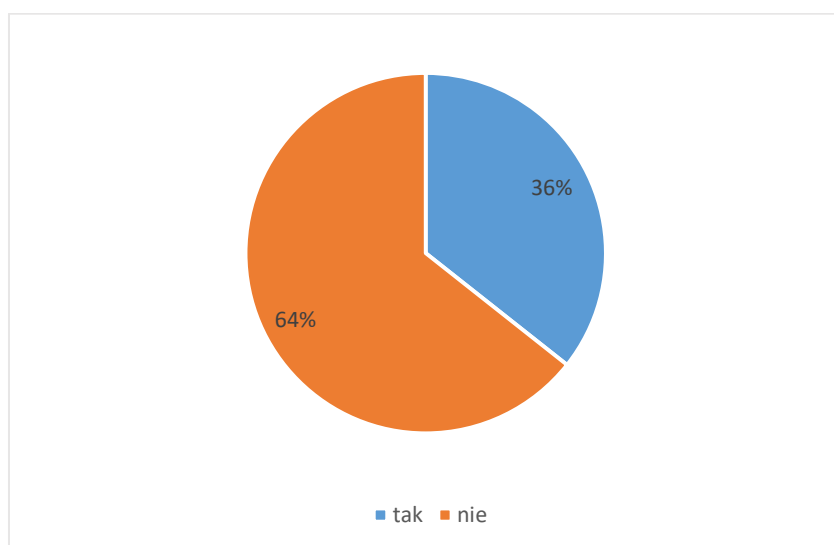
Wykres 6. Czy jest Pan/i zadowolony/a z warunków życia w gminie?

Źródło: badania własne

Mimo braku przewagi osób zadowolonych z życia w swojej gminie, ponad dwie trzecie badanych nie bierze pod uwagę zmiany miejsca zamieszkania. Osoby, które rozważają taką możliwość (36%), decyzję o wyprowadzce podjęłyby głównie z powodu barku perspektyw zawodowych. Co piąty badany wskazuje na ten czynnik jako motywujący do zmiany miejsca zamieszkania.

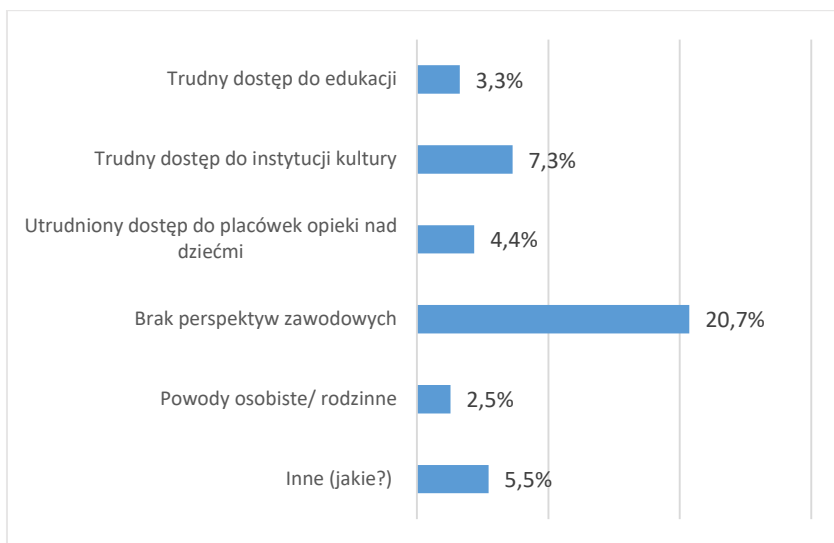
Wykres 7. Czy rozważa Pan/i zmianę miejsca zamieszkania?

Źródło: badania własne

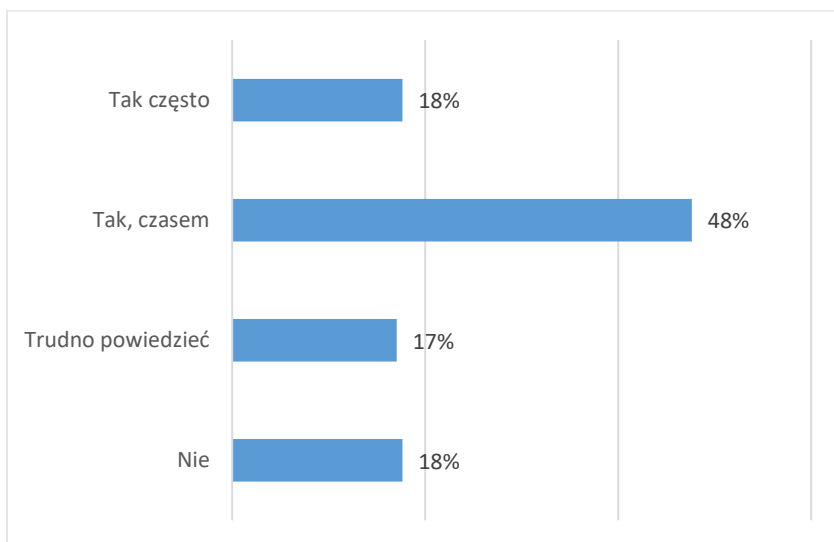
Wykres 8. Jakie są powody?

Źródło: badania własne

Ze obiektów infrastruktury finansowanych z funduszy unijnych czasami korzysta blisko połowa mieszkańców. Często ich użytkownikami jest prawie co piąta osoba żyjąca na obszarze LGD. Tyle samo nigdy osobiście nie korzystało z tego rodzaju obiektów.

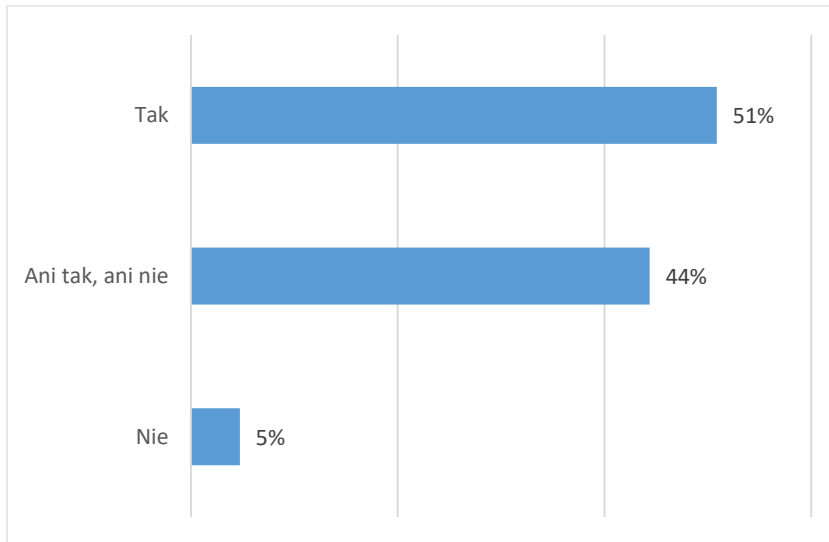
Wykres 9. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z infrastruktury / obiektów finansowanych ze środków unijnych, poczynwszy od 2016 r.?

Źródło: badania własne

Połowa osób biorących udział w badaniu przyznaje, że mieszkańcy są zainteresowani projektami związanymi z poprawą infrastruktury (51%). Nieco mniej badanych (44%) nie ma jednoznacznego przekonania, że takie projekty wzbudzają ciekawość. Jedynie 5% uważa, że nie cieszą się one zainteresowaniem lokalnej społeczności,

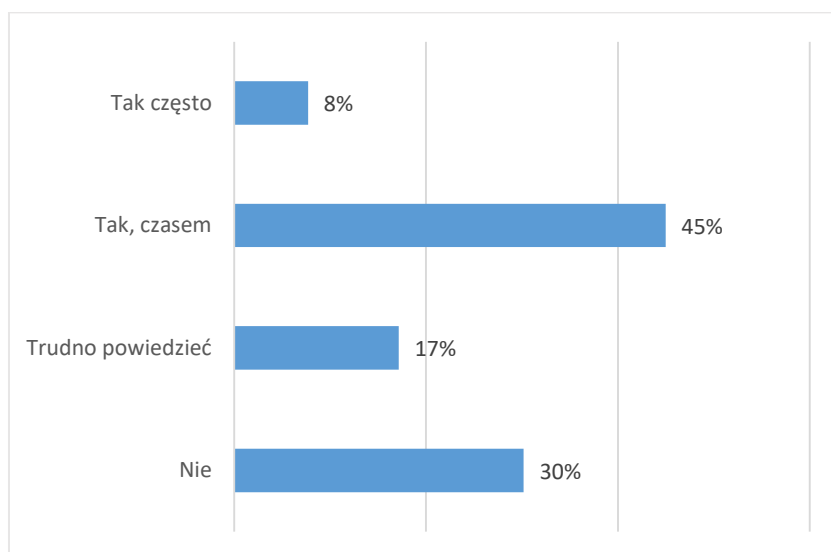
Wykres 10. Czy Pana/i zdaniem projekty związane z poprawą infrastruktury cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?

Źródło: badania własne

Ponad połowa mieszkańców korzystała w ostatnich latach ze szkoleń lub innych projektów finansowanych ze środków unijnych, a prawie co dziesiąty badany robił to często (8%). Jedna trzecia respondentów nie była beneficjentami inicjatyw realizowanych w oparciu o unijne fundusze (30%).

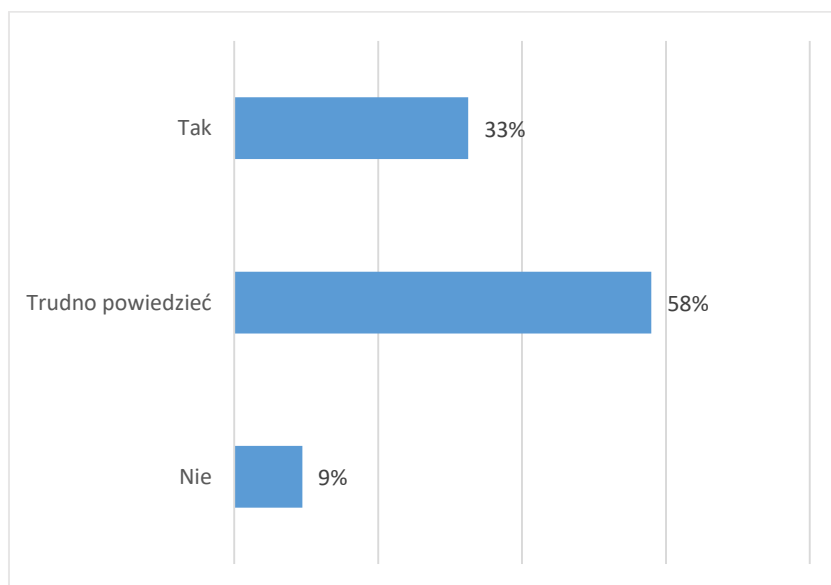
Wykres 11. *Czy Pan/i osobiście korzystał/a z projektów takich jak szkolenia, spotkania, festyny finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?*

Źródło: badania własne

Jedna trzecia badanych uważa, że takie projekty cieszą się zainteresowaniem lokalnej społeczności. Przeciwnego zdania jest co dziesiąta osoba. Spora grupa (58%) nie ma zdania w tej sprawie.

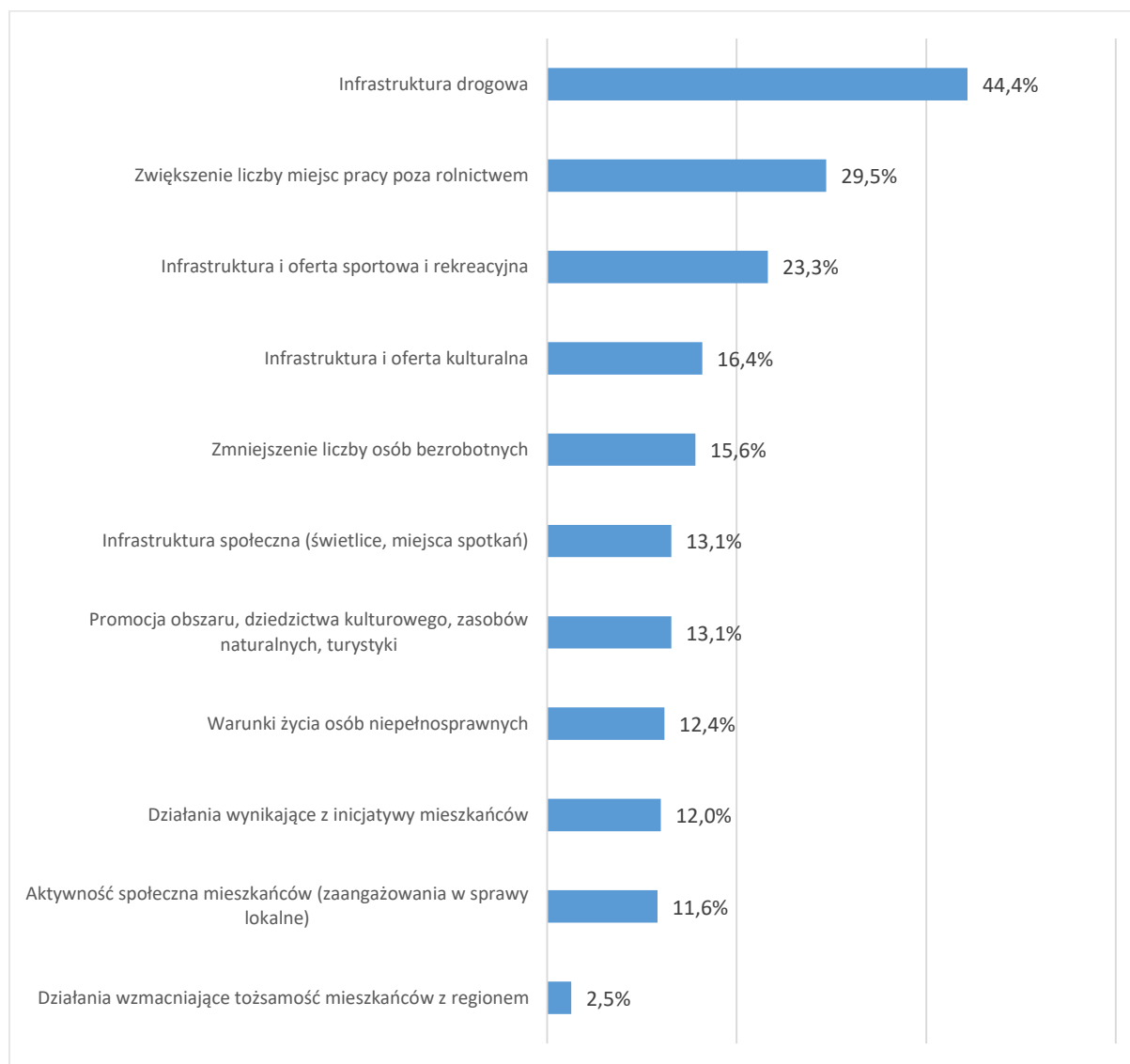
Wykres 12. *Czy Pana/i zdaniem projekty te cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?*

Źródło: badania własne

Największą potrzebę wsparcia finansowego badani widzą w obszarze infrastruktury drogowej i to ona zostałaby przez nich dofinansowana, gdyby mogli decydować o podziale dodatkowych środków. W dalszej kolejności potrzebę dofinansowania mieszkańcy dostrzegają w pozarolniczym rynku pracy oraz infrastrukturze sportowej i rekreacyjnej. Najmniejsze środki pozyskałyby obszary związane z lokalną tożsamością.

Wykres 13. *Proszę sobie wyobrazić, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale dodatkowych środków finansowych w swojej gminie. Które z poniżej wymienionych obszarów dofinansował/a/by Pan/i w pierwszej kolejności?*

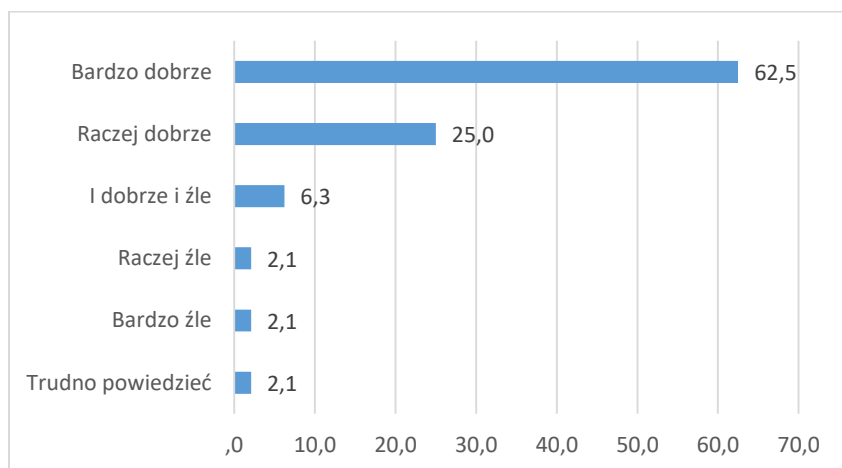
Źródło: badania własne

5.3. Funkcjonowanie LGD

Ocena pracy biura

Zdecydowana większość respondentów ma pozytywne zdanie o funkcjonowaniu Lokalnej Grupy Działania, a ponad połowa ocenia je bardzo dobrze. Oceny negatywne to pojedyncze osoby spośród badanych.

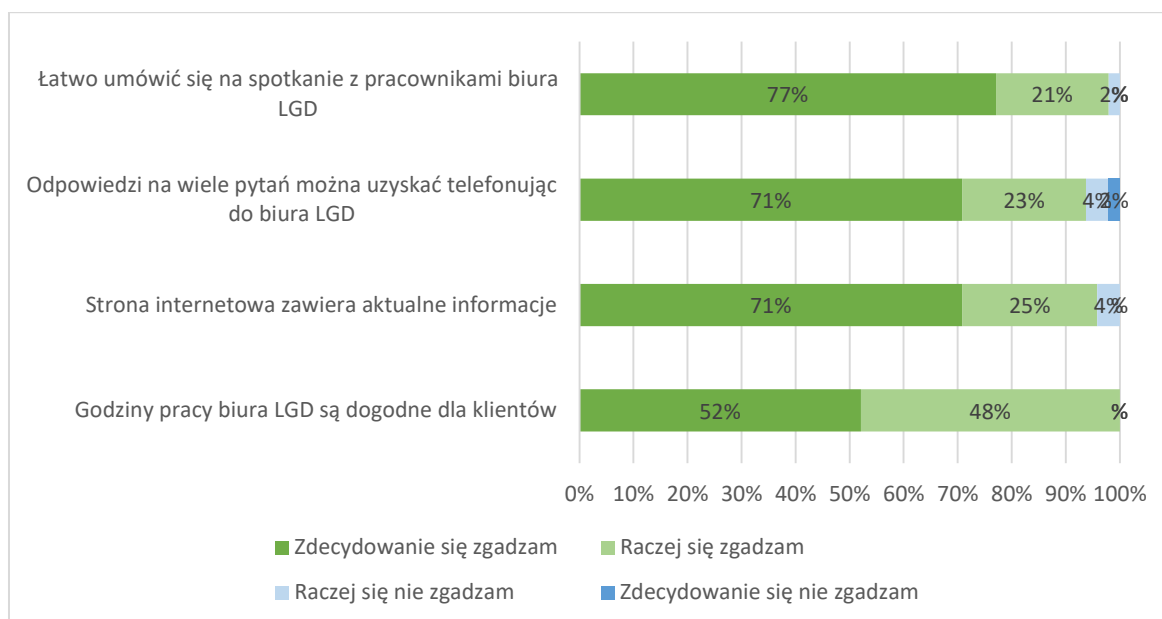
Wykres 14. Jak ogólnie ocenia Pan/Pani funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania? LGD działa:

Źródło: badania własne

Wszystkie wymiary funkcjonowania Biura LGD zyskały zdecydowanie wysokie noty. Zarówno łatwość umówienia się na spotkanie z pracownikami, jak i możliwość uzyskania informacji drogą telefoniczną lub poprzez stronę internetową oraz godziny pracy Biura są postrzegane pozytywnie przez lokalną społeczność.

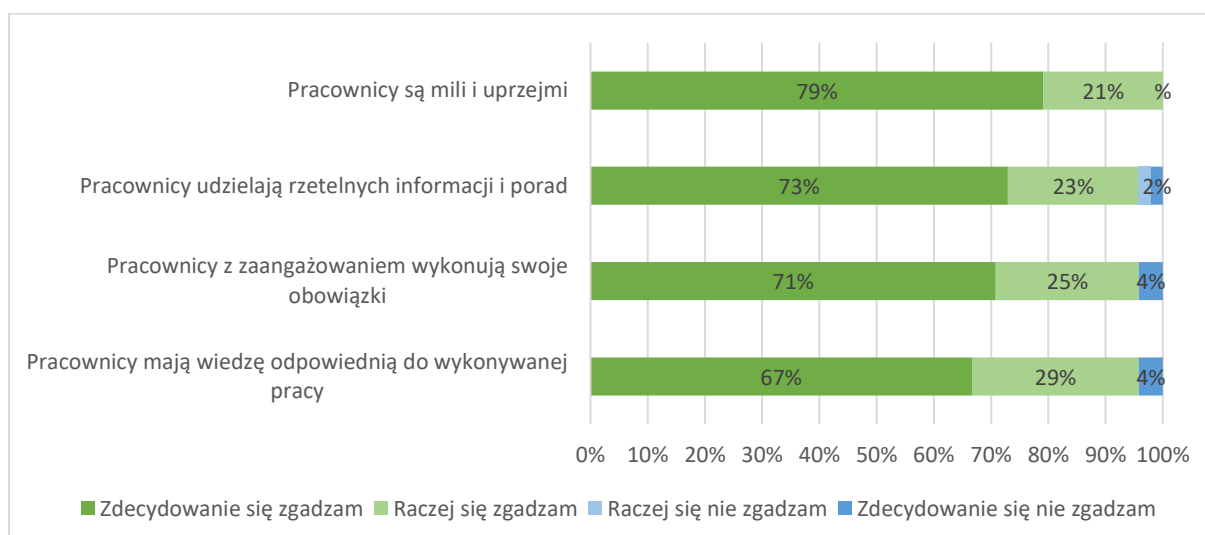
Wykres 15. Proszę ocenić funkcjonowanie Biura LGD

Źródło: badania własne

Wszystkie osoby, które wzięły udział w badaniu postrzegają pracowników Biura jako osoby miłe i uprzejme. Mieszkańcy uważają, że pracownicy są zaangażowani w wykonywanie swojej pracy, kompetentni oraz udzielają rzetelnych informacji.

Wykres 16. Proszę ocenić poniższe zdania dotyczące Biura LGD

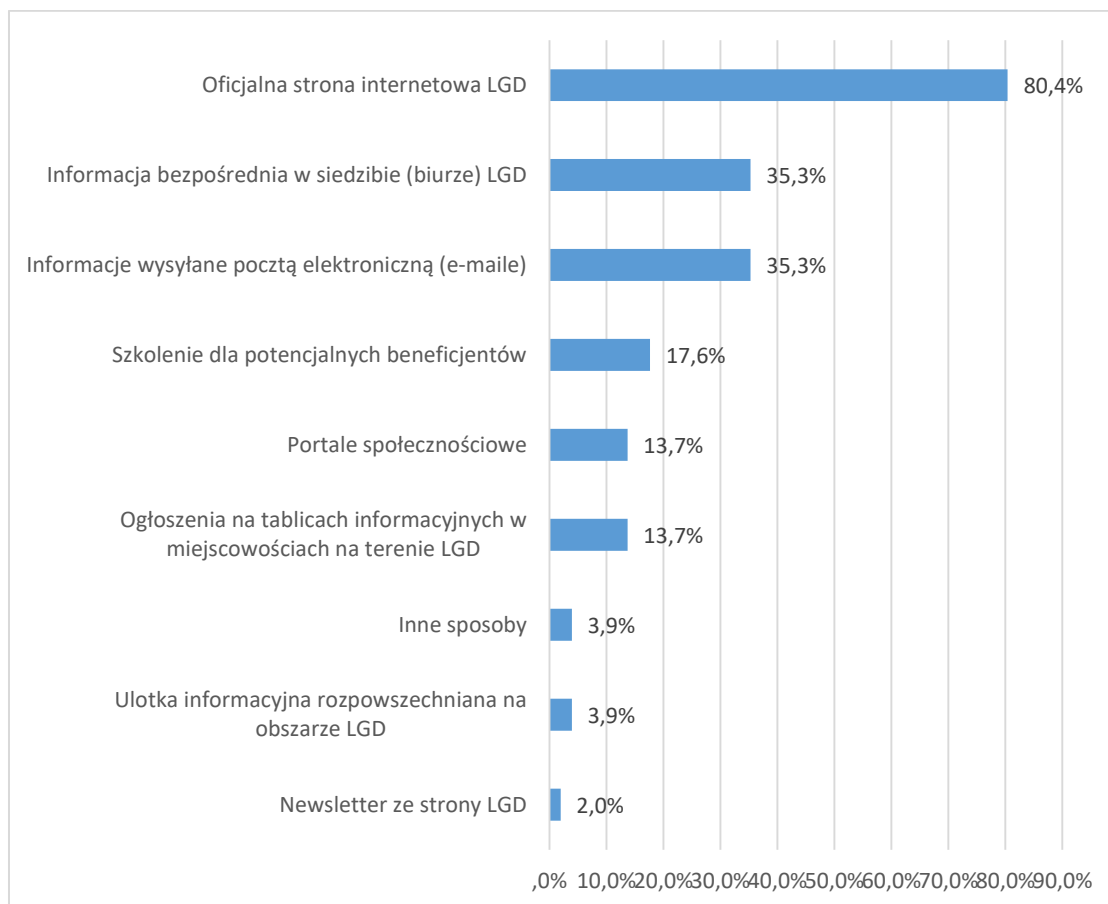

Źródło: badania własne

Strona internetowa LGD jest głównym źródłem wiedzy o naborze wniosków dla mieszkańców. Wskazało na nią ponad 80% respondentów. Ponad połowa mniej osób o naborach dowiaduje

się bezpośrednio w siedzibie LGD oraz z informacji wysyłanych mailowo. Najmniej osób dowiaduje się o nich z newslettera lub ulotek.

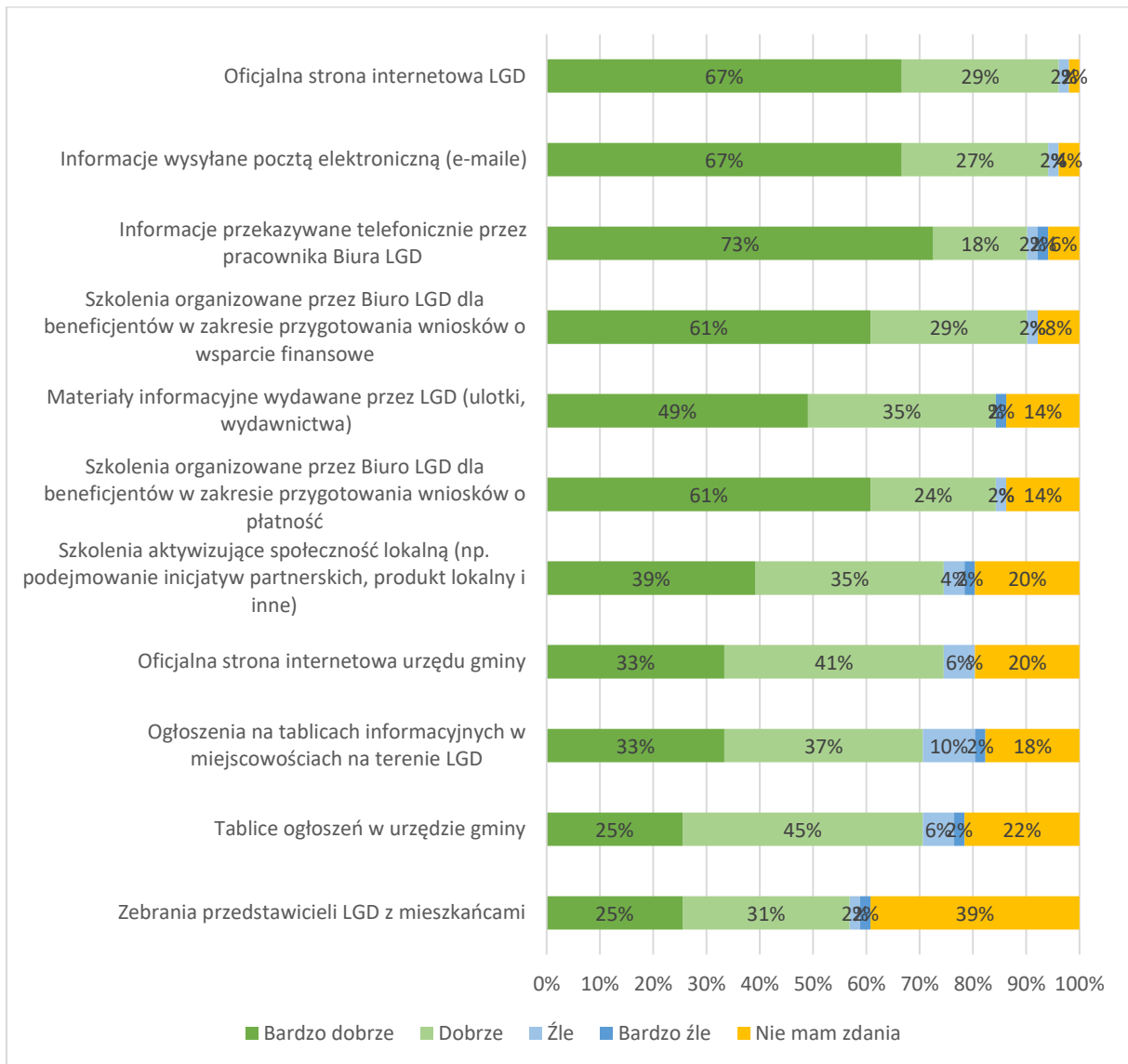
Wykres 17. Skąd dowiedział(a) się Pan/Pani o warunkach naboru wniosków o dofinansowanie?

Źródło: badania własne

Najbardziej pozytywnie mieszkańcy oceniają oficjalną stronę internetową LGD oraz drogę mailową i telefoniczną jako dotychczasowe kanały informowania przez LGD społeczności lokalnych o swoich inicjatywach. Mniejszą popularnością cieszą się tablice ogłoszeń oraz informacje udzielane przez przedstawicieli LGD podczas zebrań z mieszkańcami.

Wykres 18. Jak Pan/Pani ocenia dotychczasowe sposoby informowania społeczności lokalnych przez Lokalną Grupę Działania o swoich działaniach?

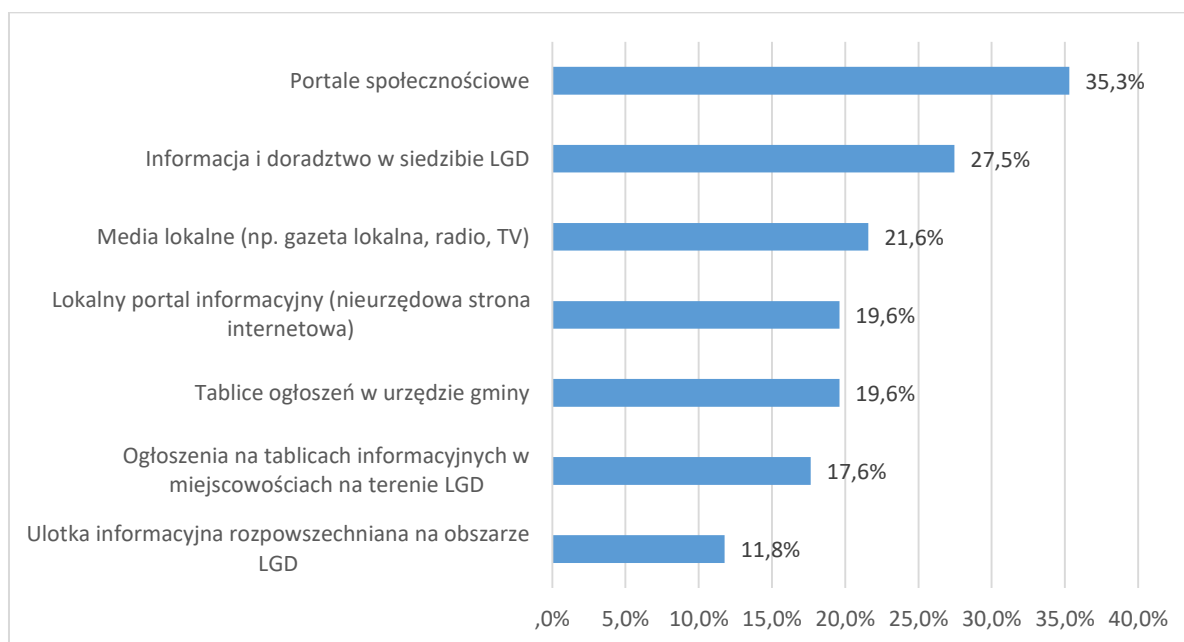

Źródło: badania własne

Z perspektywy mieszkańców, najlepszymi kanałami do informowania ich o działaniach LGD są portale społecznościowe oraz doradztwo prowadzone w siedzibie Lokalnej Grupy Działania. Jako mniej efektywne postrzegane są informacje przekazywane na tablicach w miejscowościach położonych na terenie LGD oraz w formie ulotek informacyjnych.

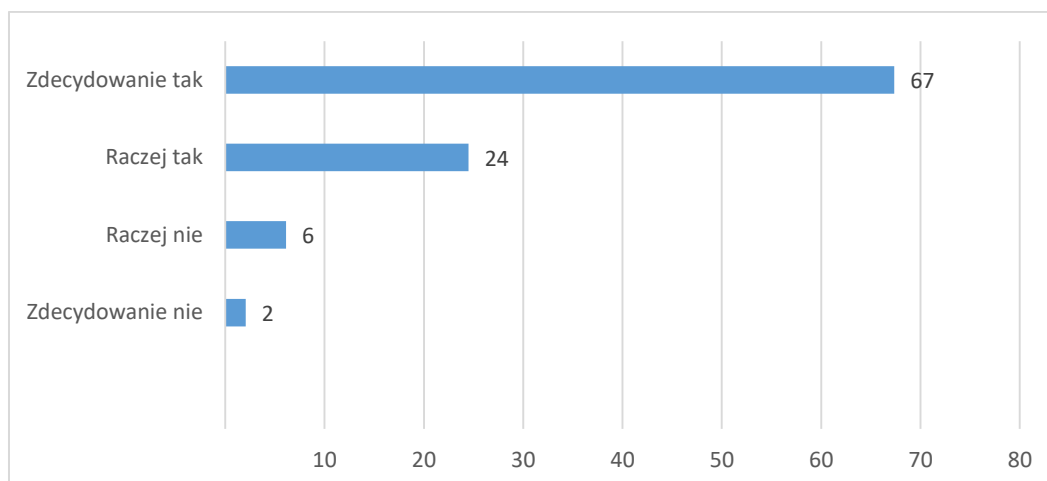
Wykres 19. Które z poniżej wymienionych sposobów informowania mieszkańców o działaniach LGD uważa Pan(i) za najlepsze dla mieszkańców?

Źródło: badania własne

Niemal wszyscy badani chcieliby być informowani o funkcjonowaniu Lokalnej Grupy Działania (91%). Rzadziej niż co dziesiąta (8%) osoba nie ma potrzeby dowiadywać się o tym, jak działa LGD.

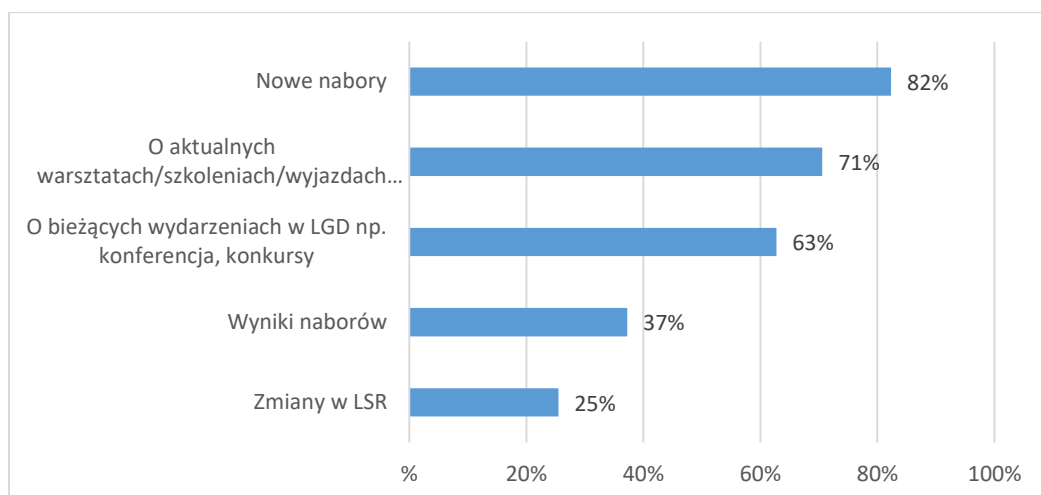
Wykres 20. Czy chciałby(aby) Pan(i) być informowany(a) o funkcjonowaniu LGD?

Źródło: badania własne

Mieszkańcy przede wszystkim chcieliby być informowani o nowych naborach (82%). Dużym zainteresowaniem cieszą się też wiadomości dotyczące aktualnych szkoleń, warsztatów czy wyjazdów studyjnych organizowanych przez LGD (63%). Stosunkowo mniej ciekawości wzbudzają wyniki naborów czy zmiany w Lokalnej Strategii Rozwoju.

Wykres 21. O jakich działaniach LGD chciałby(łyby) Pan/Pani być informowany(a)?

Źródło: badania własne

Doradztwo biura LGD

LGD „Dolina rzeki Grabi” prowadzi bezpłatne doradztwo dla zainteresowanych pozyskaniem funduszy. Doradztwo prowadzone jest na bieżąco, bez wcześniej ustalanych terminów. W latach 2016 – 2021 Stowarzyszenie udzieliło usługi doradcze 445 podmiotom.

Usługi doradcze mają duże znaczenie w kształtowaniu jakości wniosków. W trakcie konsultacji biuro LGD rzetelnie informuje wnioskodawców o wszystkich elementach uczestnictwa w naborach, w tym o zagrożeniach i ryzykach podjęcia realizacji operacji, szczególnie w kwestii terminów.

Tabela 14. Doradztwo w liczbach

	Indywidualne doradztwo (liczba osób, którym udzielono doradztwa)
2016	73
2017	149
2018	21
2019	85
2020	26
2021	91
suma	445

Źródło: dane LGD

Plan komunikacji i plan szkoleń

W latach 2016 – 2021 odbyły się 34 szkolenia i konferencje, w których udział brali pracownicy LGD i przedstawiciele Zarządu Stowarzyszenia.

Wszystkie szkolenia miały na celu dostarczenie wiedzy i kompetencji pracownikom LGD i osobom reprezentującym organ decyzyjny na temat wdrażania LSR. Uczestnicy szkoleń nabyli kompetencje w zakresie procedur wniosków grantowych, zasad oceny i wyboru projektów oraz zasad monitoringu i ewaluacji LSR, a także przygotowania i weryfikacji biznesplanu. Odbyły się szkolenia dla członków Rad Nadzorczych, szkolenia z prawa pracy, ochrony danych osobowych oraz partnerstwa publiczno - prywatnego.

Pracownicy uczestniczyli w konferencjach, w tym w konferencji na temat programu LEADER w ramach PROW, na 10-lecie działalności LGD „Polcentrum” oraz na XV Jubileuszowej Konferencji Programowej Ekspertów Polskich. Wzięli też udział w Seminarium Fundusze Europejskie dla Łódzkiego, w Ogólnopolskiej Konferencji dla LGD i w Międzynarodowym Kongresie Biogospodarki.

Plan komunikacji opiera się na trzech filarach. Po pierwsze cele komunikacji: informowanie mieszkańców o LSR i LGD, w tym o naborach, stanie realizacji operacji, zrealizowanych projektach, wynikach naborów, oraz dostarczenie informacji zwrotnej na temat pracy LGD. Drugi filar Planu Komunikacji to wykorzystywane wskaźniki, między innymi liczba wysłanych informacji, liczba informacji na stronie internetowej, liczba osób, którym udzielono doradztwa. Trzecim obszarem na jakim wspiera się Plan Komunikacji są odbiorcy, czyli grupy docelowe komunikacji. Szczegółowa lista grup jest następująca: mieszkańcy obszaru LGD, instytucje, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy, lokalni liderzy, młodzież, bezrobotni, w tym osoby defaworyzowane na rynku pracy określone w LSR, potencjalni uczestnicy wydarzeń prowadzonych przez LGD, potencjalni wnioskodawcy w ramach naborów LSR, wnioskodawcy, którzy złożyli wnioski o finansowanie operacji, osoby korzystające z doradztwa i konsultacji w Biurze LGD oraz podczas spotkań doradczo-konsultacyjnych prowadzonych przez LGD, beneficjenci operacji realizowanych w ramach LSR, respondenci badań ankietowych prowadzonych przez LGD oraz Pracownicy Biura i członkowie Zarządu LGD.

LGD wykorzystało w planie komunikacji te same wskaźniki do realizacji poszczególnych celów komunikacyjnych. Największą intensywność działań obserwujemy w ramach działania komunikacyjnego: Informacja mieszkańców na temat LSR. Niemal 50 tysięcy rozdyskrebowanych materiałów wydawniczych, 1 tyśiąc wysłanych maili, 309 osób którym udzielono doradztwa w Biurze LGD, 250 informacji udzielonych w Biurze LGD, 95 informacji na portalu społecznościowym. Stowarzyszenie starało się bardzo skrupulatnie monitorować satysfakcję ze swojej pracy. W ramach realizowanych badań ankietowych najwięcej, bo 708 ankiet było dedykowanych uzyskaniu informacji zwrotnej i oceny jakości pomocy (doradztwa, szkoleń, konsultacji) świadczonej przez LGD.

Funkcjonowanie organów – Zarząd, Rada, Walne Zebranie Członków

Stowarzyszenie LGD „Dolina rzeki Grabi” liczy 73 członków (źródło: strona internetowa Stowarzyszenia), w tym 16 osób z sektora publicznego, 17 z sektora gospodarczego, 17 z sektora społecznego oraz 23 z sektora mieszkańców. W latach 2016 – 2021 dziewięcioosobowy Zarząd spotkał się 42 razy. Zarząd Lokalnej Grupy Działania jest organem wykonawczo-zarządczym. Pełni funkcję pomocniczą w realizacji zapisów Lokalnej Strategii Rozwoju. Odbyło się 10 spotkań Walnego Zgromadzenia Członków. Rada LGD spotykała się 13 razy. Rada w 44% składa się z przedstawicieli sektora społecznego, w 33% z przedstawicieli sektora gospodarczego, pozostałe 22% stanowią przedstawiciele sektora publicznego. Skład Rady liczy 9 osób. Każda gmina ma po 1 przedstawicielu.

Tabela 15. Funkcjonowanie organów

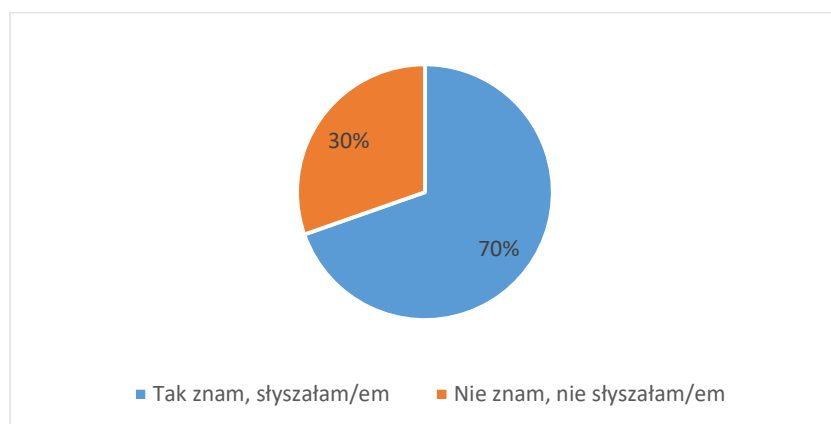
	Posiedzenia Zarządu LGD	Posiedzenia Rady LGD	WZC
2016	7	2	2
2017	10	2	2
2018	3	1	1
2019	8	4	2
2020	8	3	2
2021	6	1	1
suma	42	13	10

Źródło: dane LGD

Rozpoznawalność LGD

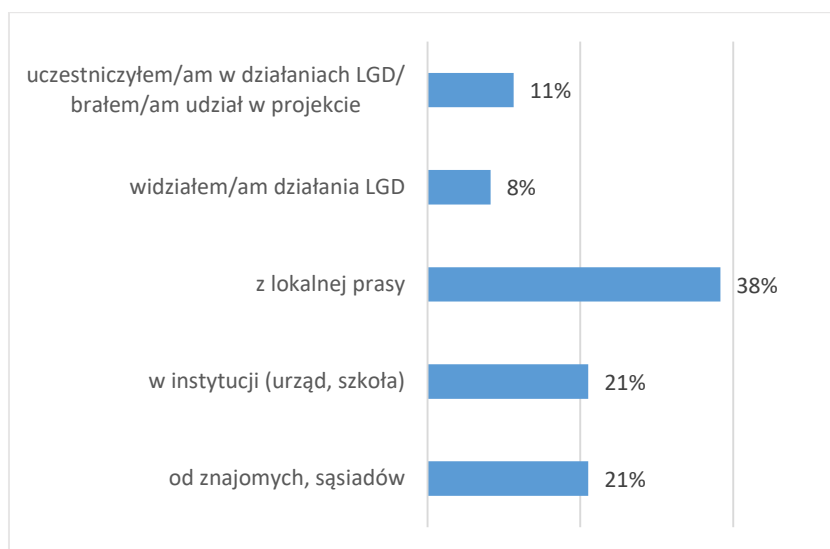
Zdecydowana większość badanych zna Lokalną Grupę Działania „Dolina rzeki Grabi”. Mieszkańcy o LGD dowiedzieli się przede wszystkim z lokalnej pracy (38%). Co piąta osoba zna ją z instytucji lub słyszała od znajomych albo sąsiadów.

Wykres 1. Czy zna Pan/i Lokalną Grupę Działania "Dolina rzeki Grabi"?

Źródło: badania własne

Wykres 2. W jaki sposób dowiedział się Pan/i o Lokalnej Grupie Działania?

Źródło: badania własne

Inne działania LGD

LGD „Dolina rzeki Grabi” w okresie programowania wzięła udział w 2 wyjazdach studyjnych w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich. Ponadto dodatkowo zrealizowała jeden projekt dofinansowany KSOW oraz jeden projekt współpracy pt. „Quest Umożliwi Innowacyjne Zwiedzanie”, który otrzymał wyróżnienie za projekt międzynarodowy w ogólnopolskim konkursie na projekty współpracy, zorganizowanym przez JC KSOW. Wyjazdy studyjne, w ramach PROW odbyły się do: jeden do województwa lubuskiego, drugi w ramach Łódzkiej Sieci Lokalnych Grup Działania do Stowarzyszenia "Lokalna Grupa Działania - Tygiel Doliny Bugu". LGD otrzymała dofinansowanie na wydanie publikacji promującej lokalnych twórców, artystów, zespołów, orkiestr i KGW. Publikacja została opracowana we współpracy z partnerami projektu: Gminą Łask, Biblioteką Publiczną w Łasku, Gminną Biblioteką Publiczną w Sędziejowicach (nakład 5000 egz.).

LGD w latach 2016 – 2021 brało udział w 82 imprezach, w tym w targach i wydarzeniach, w tym w charakterze wystawcy. W ramach imprez były to dożynki, jubileusze i dni miejscowości. Wśród ciekawych inicjatyw można wyróżnić Krajowe Święto Truskawki w Buczki, Wojewódzkie Obchody Światowego Dnia Turystyki w 2016 roku, Narodowe Czytanie w 2021 r. zorganizowane przez Bibliotekę Publiczną w Łasku czy Dni Otwarte Funduszy Europejskich. Jako wystawca LGD prezentowała się na dożynkach, jarmarkach, festiwalach i targach. Można zwrócić uwagę na kilka imprez niecyklicznych, jak Rajd Motocyklowy w 2016 roku, Festiwal Sztuki i Przedmiotów Artystycznych w Poznaniu w 2018 oraz Turniej Rycerski w Uniejowie w 2021 roku.

Poza wymienionymi projektami LGD zrealizowała 4 wyjazdy studyjne. Pierwszy w 2018 roku "Wizyta studyjna dla pracowników i członków Lokalnych Grup Działania z terenu województwa łódzkiego do LGD "Partnerstwo Ducha Gór". W tym samym roku Stowarzyszenie brało udział w wyjeździe do Włoch. Wydarzenie zgromadziło 37 międzynarodowych uczestników ze Słowenii, Chorwacji, Serbii, Czech, Polski, Hiszpanii, Bułgarii, Litwy, Grecji, Czarnogóry, Włoch, Węgier oraz Rumunii. Głównym tematem trzydniowej konferencji była „Wspólna polityka rolna w nowej perspektywie”. W 2019 roku przedstawiciele LGD byli na wyjeździe studyjnym w Grecji. Wydarzenie, finansowane było przez Unię Europejską w ramach programu „Europa dla obywateli”. Zgromadziło uczestników z 13 krajów UE. To międzynarodowe spotkanie partnerskie poświęcone było rozwojowi obszarów wiejskich i sposobom wpływania na młodych ludzi. Eksperti z sektora szklarniowego podzielili się swoją wiedzą ze studentami Uniwersytetu Tesalii i przedstawili możliwości, jakie oferują fundusze UE dla młodzieży i rozwoju rolnictwa. Natomiast w ramach projektu European Academy Network, którego parterem jest LGD "Dolina rzeki Grabi", celem jest dostarczenie lokalnym i regionalnym politykom, stowarzyszeniom i obywatelom narzędzi, które będą wspierać ich świadome obywatelskie i polityczne uczestnictwo na poziomie UE. W ramach projektu LGD wzięła udział w dwóch wyjazdach studyjnych, w tym konferencja w Brukseli i Portugalii. Tematy poruszane podczas spotkania dotyczyły m.in. polityki spójności UE, budżetu partycypacyjnego, założeń Small Towns i Smart Villages oraz programu Interreg.

Stowarzyszenie działało na rzecz promocji obszaru. Realizując projekt współpracy Quest, LGD "Dolina rzeki Grabi" oraz Federación de Municipios de Madrid poprzez utworzenie ścieżek questowych na obszarze LGD oraz wymianę doświadczeń w zakresie zintegrowanej promocji prowadziło kampanię informującą o zaletach turystycznych obszaru LGD. Kolejnym działaniem wspierającym promocję obszaru była publikacja „Kulturowe dziedzictwo Doliny rzeki Grabi”. Projekt zaangażował lokalnych twórców i Koła Gospodyń Wiejskich w rozwój i promowanie obszarów działania LGD „Doliny rzeki Grabi” oraz wypromowanie tych grup i ich produktów. Nakład publikacji to 5 000 sztuk.

Stowarzyszenie prowadziło również inne projekty. Pierwszy to wspomniane już wydawnictwo „Kulturowe dziedzictwo Doliny rzeki Grabi”. Drugie przedsięwzięcie to kolejne wydawnictwo, "Dobre praktyki we wdrażaniu PROW 2014-2020 na obszarze LGD "Dolina rzeki Grabi". Publikacja miała być zachętą dla potencjalnych beneficjentów, aby korzystali z możliwości jakie daje funkcjonowanie na obszarze Lokalnej Grupy Działania tj. do aplikowania o środki unijne, w tym z PROW. Operacja nie uzyskała dofinansowania. W 2021 roku JC KSOW wydała Publikację pt. „Razem, lepiej, ciekawiej. Trzydzieści dwie opowieści o wspólnocie”. W broszurze zgromadzono projekty współpracy międzyterytorialnej i międzynarodowej zgłoszone przez lokalne grupy działania z Polski w trzech kategoriach tematycznych: kapitał społeczny, dziedzictwo lokalne, rozwój lokalny oraz turystyka. Międzynarodowy projekt LGD, realizowany z Federacją Gmin Madrytu, znalazł się w gronie laureatów. Otrzymując

wyróżnienie za innowacyjność, trwałość projektu oraz umiejętne włączenie zasobów do gry trenowej.

5.4. Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju

Realizacja rzeczowa

W ramach 3 celów ogólnego LSR zaplanowano 9 przedsięwzięć i 28 wskaźników produktu. Ponad połowa wskaźników, 15 z 28 ma realizację umowy i realizację płatności na poziomie minimum 100%. Według stanu na koniec 2021 roku dwa wskaźniki mają zerowy procent realizacji umowy i płatności, w tym: *Liczba rodzajów tabliczek służących oznakowaniu operacji inwestycyjnych logiem i nazwą LGD* (tabliczki zastąpiono plakatami A3, które beneficjenci otrzymują e-mailem lub odbierają wydrukowane w biurze) oraz *Ilość badań ewaluacyjnych LSR*.

Tabela 16. Realizacja rzeczowa – stan na 31.12.2021 r.

Przedsięwzięcie	Wskaźniki produktu	Jednostka miary	Stan docelowy	Realizacja (%)	
				U	P
Wspieramy tworzenie i rozwój firm	liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	53	81	53
	liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	10	90	80
Wspieramy przedsiębiorczość	liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	13	85	62
Rozwijamy infrastrukturę kulturalną	liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	szt.	17	71	71
Upowszechnianie wiedzy o LSR	liczba okresów doradczo-konsultacyjnych organizowanych przez LGD	szt.	6	83,33	83,33
	liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami obszaru	szt.	11	190,91	190,91
	liczba osobodni szkoleń dla organów LGD liczba osobodni szkoleń dla pracowników LGD	os.	38 20	89,47 100	89,47 100
	liczba rodzajów tabliczek służących oznakowaniu operacji inwestycyjnych logiem i nazwą LGD	szt.	1	0	0
	liczba treści ogłoszeń na stronach internetowych informujących o planowanych naborach wniosków	szt.	19	84	84
	liczba prowadzonych stron internetowych LGD	szt.	1	100	100
	liczba prowadzonych profili internetowych LGD na portalach społecznościowych	szt.	1	100	100
	ilość badań ewaluacyjnych LSR	szt.	1	0	0
Wspólnie kreujemy produkty turystyczne	liczba zorganizowanych spotkań informacyjnych	szt.	2	100	100
	liczba zorganizowanych spotkań metodologicznych dla reprezentantów LGD połączonych z wyjazdem	szt.	6	33	33
	liczba zorganizowanych spotkań edukacyjnych z zakresu metodologii questów	szt.	10	100	100
	liczba wyznaczonych ścieżek questingowych	szt.	10	100	100
Rozwijamy infrastrukturę rekreacyjną	liczba budowanych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	szt.	19	79	79
Promujemy Dolinę Grabi i jej dziedzictwo	liczba działań/wydarzeń na rzecz promocji obszaru Doliny Grabi, jego dziedzictwa oraz produktów lokalnych	szt.	15	100	100
LGD na rzecz aktywizacji mieszkańców obszaru	liczba udziałów reprezentacji LGD w Targach i/lub w wydarzeniach lokalnych	szt.	30	56,67	56,67
	liczba rodzajów/tytułów folderów nt. twórców i produktów lokalnych, wydanych przez LGD	szt.	1	100	100
	liczba zorganizowanych konferencji dotyczących działalności promocyjnej i aktywizacyjnej LGD	szt.	1	100	100

Wspólnie na rzecz innowacyjnej promocji	liczba rozbudowanych stron internetowych, na których opublikowano informację o wytyczonych ścieżkach	szt.	1	100	100
	liczba zmodyfikowanych aplikacji na urządzenia mobilne o nowe query	szt.	1	100	100
	liczba wydanych map obszaru LGD (tytułów)	szt.	1	100	100
	liczba wydanych ulotek (pozycji)	szt.	36	100	100
	liczba konferencji podsumowujących projekt	szt.	2	50	50
	liczba gadżetów (rodzajów)	szt.	14	86	86
	liczba pieczętek opracowanych dla ścieżek questingowych	szt.	36	100	100

Źródło: dane LGD

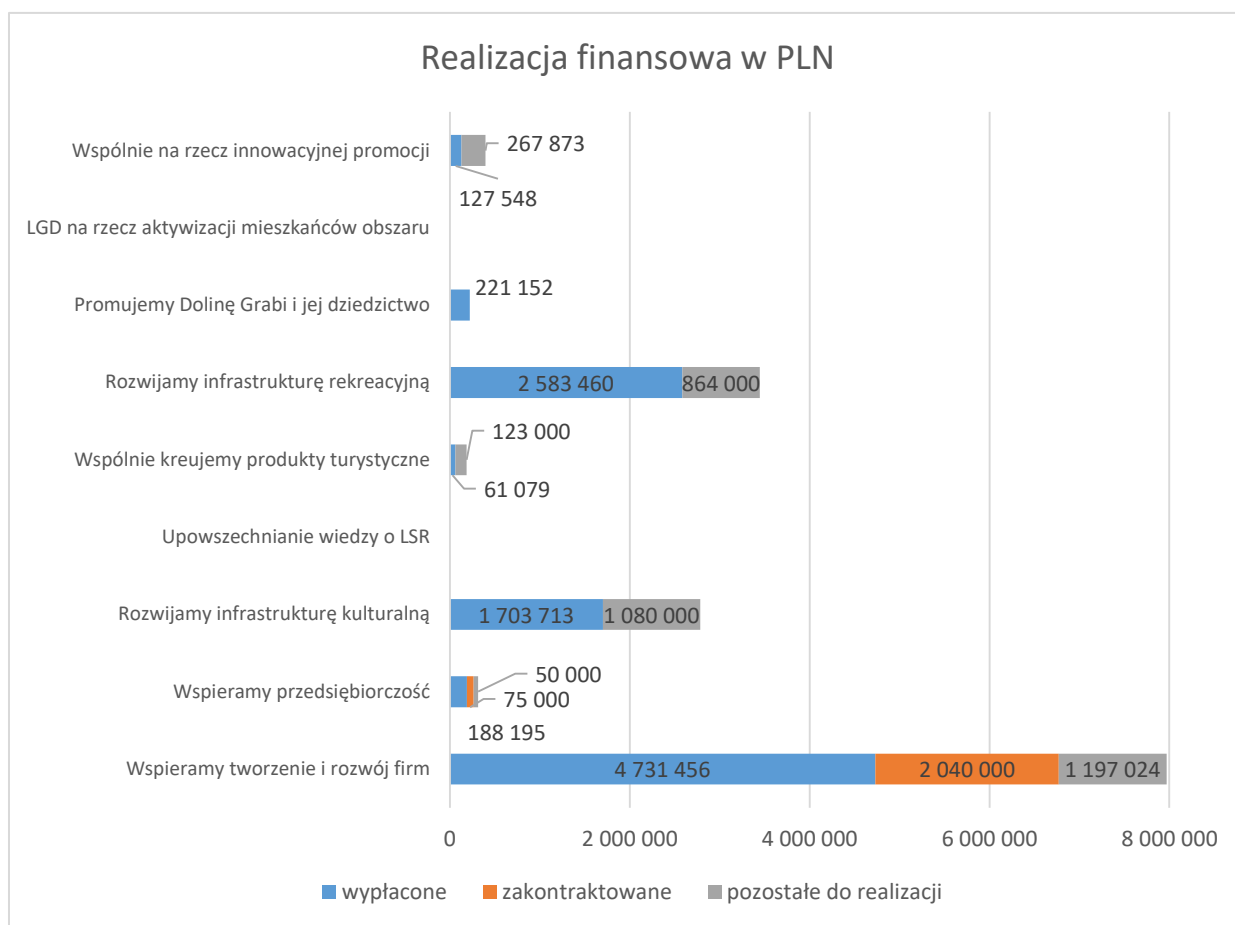
Postęp finansowy

Najwięcej środków w ramach PROW wypłacono w ramach przedsięwzięcia *Wspieramy tworzenie i rozwój firm* (4,7 mln PLN) oraz *Rozwijamy infrastrukturę rekreacyjną* (2,6 mln PLN).

Na koniec grudnia 2021 najwięcej środków pozostało jeszcze do realizacji w przedsięwzięciach dotyczących wsparcia przedsiębiorczości oraz infrastruktury kulturalnej i rekreacyjnej. Nabory ogłoszone i zrealizowane w 2022 roku pozwalają z optymizmem patrzeć na możliwość osiągnięcia wszystkich wskaźników i pełnego wykorzystania budżetu. Brak pewności w tym zakresie nie wynika z działań LGD, ale z niepewnej sytuacji gospodarczej mogącej mieć wpływ na realizowane przedsięwzięcia. Nie bez znaczenia, w tym zakresie, są przedłużające się terminy weryfikacji wniosków w Urzędzie Marszałkowskim. Inflacja powoduje, że kosztorysy i kalkulacje stają się nieaktualne co w wielu przypadkach całkowicie zmienia biznesowy sens przedsięwzięcia. Niestety ma to również wpływ na działania podejmowane przez samorządy.

Tabela 17. Realizacja finansowa – stan na 31.12.2021 r.

Źródło: dane LGD

Opis projektów współpracy

LGD zrealizowała 4 projekty współpracy (2 dofinansowane z PROW i 2 dofinansowane z środków Komisji Europejskiej w ramach Programu „Europa dla obywateli”, Komponent 2. Działanie 2.2 Sieci miast). Pierwszy w 2019 wspólnie z Federación de Municipios de Madrid pod nazwą Quest umożliwi innowacyjne zwiedzanie, akronim "QUIZ". Główny cel projektu to podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru LGD „Dolina rzeki Grabi” oraz Federación de Municipios de Madrid poprzez utworzenie ścieżek questowych na obszarze LGD oraz wymianę doświadczeń w zakresie zintegrowanej promocji. Projekt został zrealizowany na obszarze 9 gmin w Polsce i w rejonie Muncypalnym w Madrycie w Hiszpanii. Grupami celowymi projektu byli turyści odwiedzający region, mieszkańcy oraz JST i jednostki edukacyjne. Wynikiem projektu było opracowanie i wydanie 36 questów (10 nowych questów), w tym 1 questu kajakowego po rzece Widawce. Quest kajakowy został opracowany wspólnie z partnerami z Hiszpanii. Został wydany w wersji polskiej, angielskiej i hiszpańskiej. Zorganizowano spotkania edukacyjno – metodologiczne dla 50 uczestników.

Drugi projekt współpracy pod nazwą ENSURE, czyli Europejska Sieć Współpracy i Solidarności Na Terenach Wiejskich. The Ensure służy zwiększeniu znaczenia liderów lokalnych jako partnerów działających w interesie mieszkańców na terenach wiejskich w kontekście polityki Europejskiej i obywatelstwa Europejskiego. Gmina Łask została jednym z 14 partnerów międzynarodowego projektu i zaprosiła do współpracy LGD „Dolina rzeki Grabi”. Partnerzy pochodzili z 13 krajów - 12 z nich to członkowie Unii Europejskiej, a dwa kraje są spoza UE: Serbia i Czarnogóra. Projekt dotyczył problemów rozpowszechnionych wśród mieszkańców terenów wiejskich, takich jak: lokalny rozwój, bezpieczeństwo żywności, etc. Poprzez podejmowanie tych zagadnień wymagających dużego zainteresowania wśród obywateli na terenach wiejskich, projekt ten wpisywał się w takie kwestie jak: zwiększenie wsparcia Unii Europejskiej, Euroceptycyzm i obywatelstwo europejskie na terenach wiejskich. W ramach projektu powstała anglojęzyczna publikacja, której współautorem jest LGD, pt. „Cohesion and Solidarity in Rural Areas. How do local actors get engaged in European Policy Making”.

Trzeci projekt to European Academy Network. Mający na celu dostarczenie lokalnym i regionalnym politykom, stowarzyszeniom i obywatelom narzędzi, które będą wspierać ich świadome obywatelskie i polityczne uczestnictwo na poziomie UE. European Academy Network łączy miasta i organizacje z całej Europy w serii międzynarodowych wydarzeń, podczas których doświadczają różnorodnych form edukacyjnych i podnoszących świadomość polityczną i obywatelską. Większość modułów ma charakter gier symulacyjnych (symulacja obrad Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Komisji Europejskiej, Komitetu Regionów, Rady UE). Pozwalają one lepiej zrozumieć procedury i standardy, które składają się na Unię Europejską i aktywne obywatelstwo europejskie. W ramach projektu LGD "Dolina rzeki Grabi" wzięła udział w dwóch wyjazdach studyjnych (do Belgii i Portugalii) oraz zorganizowała międzynarodową konferencję, **pt. Debating the future of Europe: contributing to a roadmap for a more united Union / Debata na temat przyszłości Europy: wkład w plan działania na rzecz bardziej zjednoczonej Unii**, która zgromadzała ponad 100 uczestników. Opracowaliśmy także materiał do publikacji pt. „Policy Toolkit”.

Ostatnim projektem współpracy jest „Sieć edukacyjnych gier terenowych i szlaków geocachingowych”, akronim "SEGTiSG". Lider projektu to Stowarzyszenie LGD Ziemi Czulchowskiej. Partnerzy: Stowarzyszenie LGD Kraina Trzech Rzek; LGD „Dolina Rzeki Grabi”; Stowarzyszenie Kraina Drwęcy i Pasłęki; Stowarzyszenie LGD „Kraina Dinozaurów”; „Z Nami Warto”; Stowarzyszenie LGD „Dolina Raby”. W ramach operacji na terenie LGD „Dolina rzeki Grabi” zostanie zorganizowana wizyta studyjna połączona ze spotkaniem metodologicznym dla reprezentantów wszystkich Partnerów. LGD „Dolina rzeki Grabi” ma duże doświadczenie w zakresie tworzenia questów. W ostatnim czasie sieć nieoznakowanych tras turystycznych została odnowiona i rozwinięta do liczby 36 questów. Główne cele projektu to zorganizowanie na terenie Stowarzyszenia LGD „Dolina rzeki Grabi” wizyty studyjnej dla wszystkich Partnerów Projektu. Opracowanie oraz zamieszczenie nowego questu – 37 – z okazji Jubileuszu 600-lecia nadania praw miejskich Łaskowi w Ogólnopolskiej Aplikacji Mobilnej.

6. Odpowiedź na wszystkie wskazane pytania badawcze

Ocena wpływu na główny cel LSR (jeśli inny niż obszary poniżej)

Zakończenie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju przypadnie na 2023 rok. W raporcie ewaluacyjnym wykorzystano dane za 2021 roku. Mając na uwadze bardzo dynamiczną sytuację społeczno – gospodarczą, w tym międzynarodową, trudno odpowiedzialnie odpowiedzieć, czy wszystkie wskaźniki oddziaływania zostaną uzyskane. Szczególnie w kontekście zawirowań gospodarczych. Zaproponowane wskaźniki oddziaływania w LSR są bardzo wrażliwe na zmiany ekonomiczne.

CEL OGÓLNY 1		Zmniejszenie odpływu siły roboczej poprzez stwarzanie warunków rozwoju przedsiębiorczości na obszarze Doliny Grabi			
Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego I	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych sposób pomiaru	
Wzrost odsetka mieszkańców obszaru LGD pozytywnie oceniających rozwój przedsiębiorczości na obszarze LGD	%	13,75	15	badanie własne LGD z wykorzystaniem ankiety	
Spadek ilości osób bezrobotnych na obszarze LGD względem stanu bazowego, wywołany wdrożeniem LSR	%	100	99,84	wskaźnik oparty o wartość bazową ze statystyki publicznej (ilość bezrobotnych na obszarze LGD, 6260 os.) mierzony jedynie jako zmniejszenie wartości bazowej o liczbę osób, które jako osoby defaworyzowane określone w LSR, podjęły działalność gospodarczą (samozatrudnienie z wykorzystaniem premii, planowana ilość = 10 os.)	

CEL OGÓLNY 2		Integracja lokalnej społeczności poprzez stwarzanie warunków do zróżnicowanej aktywności mieszkańców			
Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego II	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych sposób pomiaru	
Wzrost liczby osób pozytywnie oceniających integrację społeczną na obszarze LGD	%	37,5	40	Badanie własne LGD z wykorzystaniem ankiety	

CEL OGÓLNY 3		Zwiększenie poczucia tożsamości lokalnej oraz wzmocnienie roli funkcji turystycznej i rekreacyjnej w zintegrowaniu mieszkańców obszaru			
Wskaźniki oddziaływania dla celu ogólnego III	Jednostka miary	Stan początkowy 2016 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych sposób pomiaru	
Wzrost odsetka mieszkańców obszaru LGD deklarujących poczucie lokalnej tożsamości	%	61,2	75	badanie własne LGD z wykorzystaniem ankiet (wzrost odsetka mieszkańców obszaru LGD deklarujących poczucie lokalnej tożsamości do 75%)	
Wzrost odsetka mieszkańców pozytywnie oceniających wpływ rozwoju turystyki i rekreacji na zintegrowanie mieszkańców obszaru LGD Dolina rzeki Grabi	%	16,4	20	badanie własne LGD z wykorzystaniem ankiet	

Ocena wpływu na kapitał społeczny

Można wyróżnić trzy obszary budowy kapitału społecznego wykorzystywane w pracach Stowarzyszenia LGD „Dolina rzeki Grabi”. Pierwszym polem wspierającym kapitał społeczny były szkolenia i doradztwo prowadzone w Biurze LGD. Bezpośrednie kontakty pozwalały przyszłym wnioskodawcom lepiej zrozumieć specyfikę LGD, a Stowarzyszenie lepiej odczytywało potrzeby społeczności. Drugi obszar tworzenia kapitału społecznego to szeroko rozumiana aktywizacja. Stowarzyszenie w swojej codziennej pracy dążyło do nawiązania dobrych relacji z organizacjami pozarządowymi pomagając im korzystać z różnego rodzaju wsparcia, w tym wsparcia w procesie naborów. Taka postawa przyczyniała się do animowania nowych organizacji, które miały fizyczną możliwość pozyskania informacji i uzyskania wsparcia w swoich pierwszych pracach. Trzecim obszarem wspierającym kapitał społeczny była infrastruktura. Inwestycje kulturalne, sportowe (siłownie zewnętrzne i boiska) i turystyczne, w tym remonty i wyposażenia świetlic, domów kultury to bardzo dobre narzędzie wspierające kapitał społeczny. W tym przypadku to co najważniejsze, to odpowiedź na potrzeby społeczności lokalnej. Inwestycje infrastrukturalne wprost wynikały z oczekiwań mieszkańców i każdy zakończony projekt to kolejny etap budowy kapitału społecznego.

Przedsiębiorczość

Dużą wartością funkcjonowania LGD „Dolina rzeki Grabi” było wsparcie przedsiębiorczości. Dzięki naborom na podejmowanie działalności powstały 53 firmy na terenie 9 gmin członkowskich. Wszystkie firmy działają i dobrze radzą sobie na lokalnym rynku. To zachęta dla kolejnych podmiotów do szukania wsparcia finansowego za pośrednictwem LGD, do tworzenia i rozwijania działalności na terenach wiejskich.

Podejmowanie i rozwój działalności cieszyły się dużym zainteresowaniem. W przypadku naborów dedykowanych rozwojowi przedsiębiorczości nie wszystkie firmy decydowały się na udział w konkursach. Po pierwsze procedury uzyskania dofinansowania są trudniejsze, po drugie na udział w tych naborach decydowały się firmy o ugruntowanej pozycji na rynku. Tylko silna firma, która prawdopodobnie już przed udziałem w konkursie rozważała podjęcie działań związanych z rozwojem (np. zakup parku maszynowego, zatrudnienie dodatkowych osób) decydowała się na udział w naborach.

LGD prowadziła również konkurs na wsparcie istniejących firm bez wymogu zatrudniania dodatkowych osób. Ten nabór nie był aż tak atrakcyjny dla przedsiębiorców. Do wypełnienia były wnioski, skomplikowane jak w naborach, w których wymagano zatrudnienia osób. Dodatkowo nadal był obecny wymóg utrzymania działalności przez 3 lata.

Turystyka i dziedzictwo kulturowe

LGD dużą wagę przykładła do projektów wspierających turystykę i dziedzictwo kulturowe. Stowarzyszenie skoncentrowało się przede wszystkim na budowie produktu lokalnego jakim są questy (gry terenowe). Inwestycje infrastrukturalne były prowadzone również z myślą o działaniach komplementarnych w ramach produktu lokalnego (questy).

Stowarzyszenie miało również fundusze dotyczące wsparcia dziedzictwa kulturowego - granty. Ale nie cieszyły się one dużym zainteresowaniem potencjalnych beneficjentów. Stowarzyszenie skupiło się w tym działaniu na wielokulturowości i wieloreligijności, mając na uwadze dziedzictwo kulturowe obszaru LGD.

Grupy defaworyzowane

W Lokalnej Strategii Rozwoju wyodrębniono dwie grupy defaworyzowane ze względu na dostęp do rynku pracy. Są to osoby młode do 25 roku życia, wchodzące po raz pierwszy na rynek pracy i osoby starsze powyżej 50 roku życia.

W prowadzonych konkursach widoczne były te dwie kategorie mieszkańców. Było to duże grono beneficjentów. Powstało sporo firm, które założyły osoby młodsze lub po 50 roku życia. Mając na uwadze aktualne trendy demograficzne (migracje do miast oraz starzenie się społeczeństwa) LGD jest zainteresowana utrzymaniem wsparcia dla tych osób.

Innowacyjność

Za przedsięwzięcia innowacyjne są uznawane takie, które na obszarze LGD wdrażają nowe lub znacząco udoskonalone produkty, usługi, procesy lub cechują się nowoczesną organizacją, a także mobilizują istniejące zasoby przyrodnicze, historyczne, kulturowe lub społeczne. W przypadku zasobów historyczno-kulturowych oczekiwane są operacje nawiązujące do dziedzictwa kulturowego obszaru, w tym kreujące produkty lokalne, oparte na tych zasobach.

Innowacyjność była oceniana na podstawie informacji zawartej we wniosku i biznesplanie. Nie było konieczności sprawdzania poprawności opisu i potwierdzenia, czy produkt lub usługa są rzeczywiście innowacyjne (zdobywanie zaświadczeń o innowacyjności).

Istnienie kryterium innowacyjności powodowało, że wnioskodawcy starali się by ich projekty były w miarę możliwości innowacyjne, wnoszące udoskonalenia do ich firm, np. w procesie produkcji (innowacyjne maszyny i urządzenia). Skutkowało to korzystaniem z nowych, ekologicznych technologii i rozwiązań, które same z siebie są korzystne .

Projekty współpracy

Stowarzyszenie bardzo dobrze ocenia projekty współpracy. LGD zrealizowała jeden projekt międzynarodowy. Drugi lokalny, jest w trakcie realizacji. LGD planuje również przeprowadzenie trzeciego projektu współpracy, także we współpracy z lokalnymi grupami działania.

Dzięki projektom współpracy Stowarzyszenie zrobiło bardzo dużo w zakresie swojej promocji oraz promocji instytucji lokalnych grup działania. Pierwszy projekt współpracy, realizowany z LGD z Hiszpanii dotyczył ścieżek terenowych (questów). Stowarzyszenie dzięki wizytom w Hiszpanii mogło zobaczyć jak takie przedsięwzięcie przeprowadzić/udoskonalić. Na co należy zwracać większą uwagę, a czego unikać, by projekt zakończył się sukcesem. W drugim projekcie współpracy, to LGD „Dolina rzeki Grabi” była ekspertem i wspierała partnerskie polskie lokalne grupy działania we wdrażaniu nieoznakowanych ścieżek terenowych.

Realizacja projektów współpracy nie powodowała żadnych trudności. Wszystko przebiegało bez zastrzeżeń. LGD planuje w aktualnej perspektywie finansowania jeszcze jeden, trzeci projekt współpracy. W planach utworzenie interaktywnej mapy turystycznej. Na mapie znajdują się wszystkie atrakcje turystyczne oraz informacja o infrastrukturze, w tym o bazie hotelowej i restauracjach.

Ocena funkcjonowania LGD

Współpraca z gminami przebiega bardzo dobrze. Gminy członkowskie współpracują z LGD w zakresie działań promocyjnych, jak też w tworzeniu questów. Wszystkie gminy członkowskie na swoich stronach www i profilach społecznościowych informowały o spotkaniach konsultacyjnych w ramach projektów LGD. Nie było również problemu z udostępnieniem pomieszczeń w celu przeprowadzenia spotkań.

Stowarzyszenie wysoko ocenia prowadzone działania animacyjne. LGD jest zapraszane przez gminy członkowskie na różnego rodzaju imprezy okolicznościowe, jarmarki i targi, w których aktywnie uczestniczy. Na imprezach są wystawiane namioty, w których dostępne są dla wszystkich materiały promocyjne LGD. Do namiotów zapraszane są lokalne stowarzyszenia oraz przedsiębiorcy. To miejsce spotkań dla Kół Gospodyń Wiejskich, rękodzielników, liderów opinii i liderów lokalnego biznesu. Takie działania animacyjne są bardzo dobrze oceniane przez społeczność.

Stowarzyszenie nie miało problemów z realizacją finansową i rzeczową. LGD otrzymała dwa bonusy za sprawną realizację naborów LSR. „Dolina rzeki Grabi” zrealizowała 83% budżetu, a minimum realizacji by otrzymać bonus to sześćdziesiąt kilka procent. Były to kwoty **1 040 000,00 zł, 1 050 000,00 zł** oraz środki z różnic kursowych. Na koniec 2021 LGD wydała zdecydowaną większość dostępnego budżetu. Dzięki różnicom kursowym i dodatkowym

środkom **880 320 EURO** (licząc po kursie 4,00 = 3 521 280,00 zł), mogła w roku 2022 ogłosić kolejne nabory.

Ocena procesu wdrażania

Procedury nie są przyjazne dla wnioskodawców. To bardzo duży materiał i wnioskodawcy nie znają szczegółów. Bardzo dużym wsparciem dla wnioskodawców są usługi doradcze i szkolenia prowadzone przez LGD. Dzięki nim wszyscy zainteresowani udziałem w naborach są bardzo dobrze przygotowani.

Kryteria opracowane w Lokalnych Kryteriach Wyboru są dobrze dobrane. W opinii Stowarzyszenia kryteria zostały stosownie opracowane. Pozwalają na wybór najlepszych wniosków. Na prośbę Urzędu Marszałkowskiego, LGD uzupełniło procedurę o kryterium produkcji rolnej i sprzedaży online. Niestety, kryterium to nie jest dopasowane do Lokalnej Strategii Rozwoju i sprawia trudności naszym beneficjentom, którzy aby zdobyć punktu planują dodatkowo e-sprzedaż. Takie rozwiązanie pomogło wnioskodawcom na odpowiednie dopasowanie wniosków do istniejącej procedury.

Wartość dodana podejścia LEADER

Podejście Leader w LSR miało na celu przede wszystkim przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu. Dlatego tak ważne było wsparcie dla zakładania i rozwijania działalności gospodarczej. Stowarzyszenie zadowolone jest z udzielonego przedsiębiorcom wsparcia. Największy sukces to te przedsiębiorstwa, które początkowo otrzymały dofinansowanie na podejmowanie działalności, utrzymały działalność w wymaganym okresie, by aktualnie starać się o wsparcie w kolejnych naborach, na rozwój przedsiębiorczości.

Na obszarze funkcjonowania LGD nie ma zbyt dużej liczby organizacji pozarządowych – wyjątkiem gmina Zelów. Dlatego współpraca LGD z innymi stowarzyszeniami jest sporadyczna. Oczywiście poza zarejestrowanymi organizacjami działają jeszcze Koła Gospodyń Wiejskich (w tym KGW rejestrowane w KRS) i Ochotnicze Straże Pożarne, które współpracują z LGD, przy okazji wyjazdów na targi, jarmarki, dożynki itp...

Największym problemem dobrego wykorzystania projektów infrastrukturalnych sfinansowanych ze środków LGD była pandemia. Okres covidowy ograniczył działania społeczne. Mieszkańcy mniej chętnie angażują się w działalność lokalną. Z tego powodu niektóre inwestycje infrastrukturalne są rzadziej wykorzystywane, niż to fizycznie możliwe.

Komplementarność prowadzonych operacji nie jest obowiązującym w LGD podejściem. W pewnym sensie projekty współpracy są idealnym przykładem komplementarności. Od obserwacji jak to robią inni, po bycie ekspertem i doradcą dla kolejnych Stowarzyszeń. LGD obawia się planowanych zmian w zakresie komplementarności i wymogu prowadzenia

projektów w ramach spójnych kodów PKD. Może to być warunek bardzo trudny do przeprowadzenia z powodów organizacyjnych. Na obszarze LGD beneficjenci wnioskowali o dofinansowanie dla bardzo różnych gałęzi gospodarczych.

Współpracę LGD z Urzędem Marszałkowskim można podzielić na dwie fazy. Pierwsza to okres bardzo dobrej współpracy. Przekazywanie informacji i pomoc w rozwiązywaniu pojawiających się problemów. Drugi okres to czas powstania dodatkowych Lokalnych Grup Działania. Od tego czasu współpraca z UMWŁ bardzo się pogorszyła, a LGD obawia się o swoją przyszłość.

LGD „Dolina rzeki Grabi” aktywnie działa w Sieci Lokalnych Grup Działania Województwa Łódzkiego. LGD ma przedstawiciela we władzach Sieci LGD. Federacja i jej działania są bardzo dobrze oceniane. Każda LGD znajdzie niezbędne wsparcie w lokalnej sieci i z tego wsparcia bardzo często korzysta.

7. Podsumowanie, wnioski i rekomendacje

Lokalna Grupa Działania sprawnie realizuje strategię. Dowodem na to są, między innymi, bonusy przyznawane przez instytucje nadrzędne. Obecnie realizacja rzeczowa i finansowa postępuje w prawidłowy sposób i można przewidywać, że wszystkie wskaźniki zostaną osiągnięte. Pewna doza niepewności dotyczy wydłużających się terminów oceny wniosków (niezależnych od LGD) powiązanych z inflacją oraz niepewną sytuacją gospodarczą. Optymizm ma z kolei podstawę w dużym doświadczeniu pracowników oraz zaangażowaniu we wspieraniu wnioskodawców.

Partnerstwo funkcjonuje w prawidłowy sposób. Duża liczba samorządów – 9 – wchodzących w skład LGD nie powoduje trudności. Gminy mają duże zaufanie do Stowarzyszenia, a LGD może liczyć na wsparcie w realizacji LSR. Sektor społeczny reprezentowany przez organizacje pozarządowe jest aktywny mimo, że działania grantowe nie były prowadzone zbyt intensywnie. Rekompensatą jest aktywne doradztwo wykraczające poza fundusze LGD, uczestnictwo w inicjatywie Działaj Lokalnie oraz udzielanie osobowości prawnej grupom, które tego potrzebują. Trzeci partner, czyli sektor gospodarczy angażuje się w działania LGD w ograniczonym zakresie. Wydaje się, że wspieranie przedsiębiorczości w tak dużym wymiarze mogłoby być wykorzystane jako zasób rozwojowy całego Stowarzyszenia.

Rada LGD jest organem odpowiedzialnym za wybór wniosków do dofinansowania. Jest to rola zdecydowana nakierowana na jakość wniosków, wybór odpowiednich operacji zwiększa szanse na ich zrealizowanie i w konsekwencji osiągnięcie wskaźników LSR. Najważniejszym narzędziem, którym posługuje się Rada jest katalog lokalnych kryteriów wyboru. To od jakości tych zapisów zależy czy członkowie Rady dokonują odpowiedniego wyboru. Katalog kryteriów „Doliny rzeki Grabi” jest dobrze skonstruowany i, mimo odgórnie narzuconego jednego kryterium, wciąż pozwala na wybór najlepszych wniosków. Rekomendacją jest dalsza praca nad jakością kryteriów oraz dopasowywanie ich do zmieniających się warunków społecznych i gospodarczych.

Biuro Stowarzyszenia pełni kluczową rolę w realizacji LSR. Pracownicy organizują nabory, prowadzą szkolenia, udzielają doradztwa, wspierają Radę w ocenie wniosków, przygotowują dokumentację. Dodatkowo zajmują się realizacją planu komunikacji, planu szkoleń, projektami współpracy, promocją i aktywizacją mieszkańców. Wszystkie wymiary funkcjonowania pracowników zostały bardzo wysoko ocenione przez wnioskodawców. Doceniono wiedzę merytoryczną, ale i zaangażowanie i podejście do wnioskodawców. Ważnym dla jakości pracy biura jest łączenie przez jedną osobę funkcji Prezesa Zarządu oraz dyrektora biura. Sprzyja to szybkiemu podejmowaniu decyzji i usprawnia komunikację. Wszystko to wskazuje

na potrzebę doceniania przez Władze LGD pracowników we wszystkich wymiarach dotyczących warunków pracy.

Ponadto ponad połowa budżetu ukierunkowana została na przedsiębiorczość. Jednak LGD zdołała pogodzić interesy przedsiębiorców z potrzebami mieszkańców. Wspieranie turystyki poprzez markę lokalną **QUESTY** jest rozwiązaniem wszechstronnie rozwijająca obszar objęty LSR. Skoncentrowanie wysiłków, podejmowanych również w projektach współpracy, dało efekty w postaci znaczącej rozpoznawalności obszaru jako miejsca, gdzie turystycznie wykorzystywany jest potencjał, zdawałoby się mniej atrakcyjny. Lokalna Grupa Działania „Dolina rzeki Grabi” powinna być stawiana jako przykład kreatywnego pobudzania atrakcyjności turystycznej regionu.

Największym utrudnieniem w funkcjonowaniu LGD jest nadmierna biurokracja. Problem zaczyna się już na etapie wnioskowania, gdzie mieszkańcy narzekają na skomplikowane i trudne wnioski (szczególnie w zakresie biznesplanu we wnioskach dotyczących przedsiębiorczości). Dotyczy to również projektów grantowych, gdzie organizacje działające dla dobra wspólnego przechodzą procedury tak represyjne jak przedsiębiorcy. Problemy z mało przyjaznymi procedurami skutkują też trudnościami dla LGD. Bez szkoleń i rzetelnie prowadzonego doradztwa wielu wnioskodawców nie podołałoby całemu procesowi. Uproszczenie procedur, wniosków oraz zmniejszenie liczby załączników to rekomendacja, która powinna trafić do instytucji nadrzędnych względem LGD.

Ewaluacja końcowa wymagała od wszystkich członków Stowarzyszenia wyjątkowej pracy. Krótki czas realizacji badań sprzyjał kumulowaniu działań. Niemniej wsparcie i zaangażowanie władz LGD, pracowników i członków LGD zapewniło sukces realizacji wszystkich założonych działań. Na koniec należy jeszcze raz podziękować wszystkim, którzy wnieśli wkład w powstanie tego opracowania, czy to poprzez przygotowanie dokumentów, zestawień, uczestnictwo w wywiadach grupowych i indywidualnych, czy też poprzez wypełnianie anonimowych ankiet.

8. Spis tabel i wykresów

Wykresy

Wykres 1. Procent ankiet z poszczególnych gmin	12
Wykres 2. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”?	21
Wykres 3. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „w ostatnich latach (od 2016 roku) warunki do życia w mojej gminie poprawiły się”? ...	21
Wykres 4. Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem:	22
Wykres 5. Proszę ustosunkować się do poniższych stwierdzeń:	23
Wykres 6. Czy jest Pan/i zadowolony/a z warunków życia w gminie?.....	24
Wykres 7. Czy rozważa Pan/i zmianę miejsca zamieszkania?	24
Wykres 8. Jakie są powody?	25
Wykres 9. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z infrastruktury / obiektów finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?	25
Wykres 10. Czy Pana/i zdaniem projekty związane z poprawą infrastruktury cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?.....	26
Wykres 11. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z projektów takich jak szkolenia, spotkania, festyny finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2016 r.?.....	27
Wykres 12. Czy Pana/i zdaniem projekty te cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?	27
Wykres 13. Proszę sobie wyobrazić, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale dodatkowych środków finansowych w swojej gminie. Które z poniżej wymienionych obszarów dofinansował/a/by Pan/i w pierwszej kolejności?	28
Wykres 14. Jak ogólnie ocenia Pan/Pani funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania? LGD działa: 29	29
Wykres 15. Proszę ocenić funkcjonowanie Biura LGD	30
Wykres 16. Proszę ocenić poniższe zdania dotyczące Biura LGD.....	30
Wykres 17. Skąd dowiedział(a) się Pan/Pani o warunkach naboru wniosków o dofinansowanie?	31
Wykres 18. Jak Pan/Pani ocenia dotychczasowe sposoby informowania społeczności lokalnych przez Lokalną Grupę Działania o swoich działaniach?	32

Wykres 19. Które z poniżej wymienionych sposobów informowania mieszkańców o działaniach LGD uważa Pan(i) za najlepsze dla mieszkańców?	33
Wykres 20. Czy chciałby(aby) Pan(i) być informowany(a) o funkcjonowaniu LGD? .	33
Wykres 21. O jakich działaniach LGD chciałby(łaby) Pan/Pani być informowany(a)?	34
Wykres 1. Czy zna Pan/i Lokalną Grupę Działania "Dolina rzeki Grabi"?	36
Wykres 2. W jaki sposób dowiedział się Pan/i o Lokalnej Grupie Działania?.....	37

Tabele

Tabela 1. Ludność ogółem	14
Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych	14
Tabela 2. Udział ludności w wieku produkcyjnym w % ludności ogółem	14
Tabela 3. Saldo migracji w ruchu wewnętrznym i zagranicznym.....	15
Tabela 4. Wskaźnik obciążenia demograficznego (odsetek osób w wieku 65 lat i więcej) 15	
Tabela 5. Bezrobotni zarejestrowani ogółem.....	16
Tabela 6. Bezrobotni zarejestrowani (mężczyźni).....	16
Tabela 7. Bezrobotni zarejestrowani (kobiety)	17
Tabela 8. Podmioty gospodarki narodowej ogółem	17
Tabela 9. Podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym.....	18
Tabela 10. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców. 18	
Tabela 11. Dochody budżetów gmin i miast na prawach powiatu na jednego mieszkańca. 19	
Ostatnie lata to znaczny spadek liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Tempo zmniejszania się beneficjentów tego rodzaju wsparcia jest szybsze niż w województwie łódzkim. Na obszarze LGD spadek ten wynosi 49%, natomiast w województwie łódzkim 43%. Gmina Buczek odnotowała największe zmniejszenie się liczby osób korzystających z pomocy społecznej (61%).....	19
Tabela 12. Beneficjenci środowiskowej pomocy społeczne na 10 tys. ludności... 19	

Tabela 13. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej (w procentach).....	20
Tabela 14. Doradztwo w liczbach	34
Tabela 15. Funkcjonowanie organów.....	36
Tabela 16. Realizacja rzeczowa – stan na 31.12.2021 r.	39
Tabela 17. Realizacja finansowa – stan na 31.12.2021 r.....	41

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania

Narzędzia badawcze

9.1. Scenariusz wywiadu pogłębionego z wnioskodawcami/beneficjentami:

1. Jak wnioskodawca dowiedział się o konkursie, skąd pochodzi wiedza o LGD i jak jest ona znacząca;
2. Pomysł na projekt - skąd pochodził, czy ktoś pomógł w konceptualizacji, czy wynajmowano firmę lub osobę do pomocy w opracowaniu wniosku;
3. Zakres pomocy ze strony LGD, doświadczenia związane z doradztwem;
4. Znajomość wniosku i procedury, trudności z wypełnianiem wniosku;
5. Ocena wniosku w LGD, doświadczenia i opinie o kryteriach oraz ocenie przez Radę LGD;
6. Proces administracyjny po dokonaniu wyboru operacji do dofinansowania;
7. Ogólna ocena kontaktów z LGD w czasie opracowania wniosku, oceny i wyboru oraz realizacji
8. Podejście kontrfaktyczne: czy jeszcze raz spróbowałby wnioskować do LGD;
9. Podejście kontrfaktyczne: czy zrealizował pomysł mimo braku dofinansowania (dla osób, które nie uzyskały dofinansowania)
10. Podsumowanie i ogólne opinie o trudnościach i dobrych stronach procesu.

9.2. Scenariusz wywiadu pogłębionego z przedstawicielami gmin:

1. Czy w Pana/Pani gminie ludzie są aktywni. Czy jest dużo organizacji pozarządowych?
  - a. Czy działania LGD w jakiś sposób wpływają na rozwój aktywności społecznej mieszkańców (kapitału społecznego)?
2. Czy ludzie są w tej gminie przedsiębiorczy. Czy dla rozwoju obszaru lepsze są środki na podejmowanie czy na rozwój działalności gospodarczej?
3. A jak już rozmawiamy o ludziach, którzy tu mieszkają. W jakiej grupie należałoby szukać ludzi, którzy sobie nagorzej radzą. Takich którzy wymagają najpilniejszej pomocy? (młodzież, seniorzy, niepełnosprawni)
4. Jeśli chodzi o kulturę i turystykę. Czy działania LGD jakoś wpłynęły na rozwój obszaru w tej dziedzinie?
5. Przejdźmy teraz do tego jak działa LGD. Jak wygląda komunikacja i współpraca pomiędzy gminami a LGD.
6. Czy ta współpraca pozwala działać efektywnie? Jak duży wpływ na to co robi i jak działa LGD mają władze gmin partnerskich?
7. Czy LGD dobrze widać w gminach. Czy pojawia się na dożynkach, organizuje konkursy, wyjazdy. Czy mieszkańcy wiedzą, że taka organizacja działa tu na obszarze.
8. W czym należałoby szukać największej zalety istnienia LGD?
9. Czy jest coś co można by poprawić w działaniach LGD?

9.3. Ankieta kierowana do wnioskodawców, beneficjentów i członków LGD

Ocena funkcjonowania biura i komunikacja

Szanowni Państwo, zwracamy się z prośbą o wypełnienie ankiety dotyczącej funkcjonowania biura LGD "Dolina rzeki Grabi"

Zarząd LGD

1.

Jak Pan/Pani ocenia dotychczasowe sposoby informowania społeczności lokalnych przez Lokalną Grupę Działania o swoich działaniach?

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Bardzo dobrze	Dobrze	Źle	Bardzo źle	Nie mam zdania
1.	Oficjalna strona internetowa LGD					
2.	Tablice ogłoszeń w urzędzie gminy					
3.	Informacje wysyłane pocztą elektroniczną (e-maile)					
4.	Informacje przekazywane telefonicznie przez pracownika Biura LGD					
5.	Szkolenia organizowane przez Biuro LGD dla beneficjentów w zakresie przygotowania wniosków o wsparcie finansowe					
6.	Szkolenia organizowane przez Biuro LGD dla beneficjentów w zakresie przygotowania wniosków o płatność					
7.	Zebrań przedstawicieli LGD z mieszkańcami					
8.	Szkolenia aktywizujące społeczność lokalną (np. podejmowanie inicjatyw partnerskich, produkt lokalny i inne)					
9.	Materiały informacyjne wydawane przez LGD (ulotki, wydawnictwa)					
10.	Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w miejscowościach na terenie LGD					
11.	Oficjalna strona internetowa urzędu gminy					
12.	Inne sposoby. Jakie?					

2. Które z poniżej wymienionych sposobów informowania mieszkańców o działaniach LGD uważa Pan(i) za najlepsze dla mieszkańców? *Proszę zaznaczyć nie więcej niż 5 odpowiedzi*

Proszę zaznaczyć nie więcej niż 5 odpowiedzi.

1. Oficjalna strona internetowa LGD
2. Informacje wysyłane pocztą elektroniczną (e-maile)
3. Spotkanie informacyjne otwarte w każdej gminie LGD
4. Tablice ogłoszeń w urzędzie gminy
5. Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w miejscowościach na terenie LGD
6. Media lokalne (np. gazeta lokalna, radio, TV)
7. Oficjalna strona internetowa urzędu gminy
8. Lokalny portal informacyjny (nieurzędowa strona internetowa)
9. Portale społecznościowe
10. Ulotka informacyjna rozpowszechniana na obszarze LGD
11. Informacja i doradztwo w siedzibie LGD
12. Szkolenie dla potencjalnych beneficjentów
13. Inne sposoby. Jakie? .....

3. Czy chciałby(aby) Pan(i) być informowany(a) o funkcjonowaniu LGD?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej tak
3. Raczej nie
4. Zdecydowanie nie

4. O jakich działaniach LGD chciałby(łaby) Pan/Pani być informowany(a)?

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Zmiany w LSR
2. Nowe nabory
3. Wyniki naborów
4. O bieżących wydarzeniach w LGD np. konferencja, konkursy

5. O aktualnych warsztatach/szkoleniach/wyjazdach studyjnych organizowanych przez LGD
6. Inne (jakie?) .....

5. Który z kanałów przekazywania informacji zwrotnej od społeczności do LGD byłby dla Pani/Pana najbardziej odpowiedni? *Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.*

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Ankieta papierowa
2. Ankieta elektroniczna
3. Kontakt bezpośredni z przedstawicielem LGD
4. Kontakt mailowy
5. Kontakt telefoniczny
6. Panel dyskusyjny po zakończeniu szkoleń i spotkań (możliwość zadawania pytań, zgłaszania uwag)
7. Inny, jaki? .....

6. Czy jest Pan(i) zainteresowany(a) uczestnictwem w działaniach LGD?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej tak
3. Raczej nie
4. Zdecydowanie nie

7. Czy chciałby(łaby) Pan/Pani brać udział w procesie oceny jakości wdrażania LSR?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak
2. Nie

8. Jeśli tak, to które formy uczestnictwa byłyby najbardziej odpowiednie?

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Ankieta internetowa (przesłana na Pana/Pani adres e-mail)

2. Ankieta papierowa (dostarczona i zbierana przez pracowników LGD)
3. Wywiad indywidualny (prowadzony z Panem/Panią osobiście lub telefonicznie)
4. Wywiad grupowy (w grupie z innymi mieszkańcami)
5. Panel ekspertów (w grupie z innymi ekspertami)
6. Inna forma (jaka?) .....

9. Jak ogólnie ocenia Pan/Pani funkcjonowanie biura obszaru LGD? Biuro działa:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Bardzo dobrze
2. Raczej dobrze
3. I dobrze i źle
4. Raczej źle
5. Bardzo źle
6. Trudno powiedzieć

10. Proszę ocenić poniższe zdania

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam
1.	Godziny pracy biura LGD są dogodne dla klientów				
2.	Strona internetowa zawiera aktualne informacje				
3.	Odpowiedzi na wiele pytań można uzyskać telefonując do biura LGD				
4.	Łatwo umówić się na spotkanie z pracownikami biura LGD				

11. Proszę ocenić poniższe zdania

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam
1.	Pracownicy mają wiedzę odpowiednią do wykonywanej pracy				
2.	Pracownicy z zaangażowaniem wykonują swoje obowiązki				
3.	Pracownicy udzielają rzetelnych informacji i porad				
4.	Pracownicy są mili i uprzejmi				

12. Skąd dowiedział(a) się Pan/Pani o warunkach naboru wniosków o dofinansowanie?

Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Oficjalna strona internetowa LGD
2. Newsletter ze strony LGD
3. Informacje wysyłane pocztą elektroniczną (e-maile)
4. Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w miejscowościach na terenie LGD
5. Portale społecznościowe
6. Ulotka informacyjna rozpowszechniana na obszarze LGD
7. Szkolenie dla potencjalnych beneficjentów
8. Informacja bezpośrednia w siedzibie (biurze) LGD
9. Inne sposoby. Jakież? .....

13. Jeśli w przypadku funkcjonowania Biura LGD wynikły jakieś problemy prosimy o krótkie ich opisanie

Proszę odpowiedzieć własnymi słowami.

14. W której gminie Pan(i) mieszka?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Gmina Buczek
2. Gmina Dobroń
3. Gmina Dłutów
4. Gmina Drużbice
5. Gmina Widawa
6. Gmina Wodzierady
7. Gmina Żelów
8. Gmina Łask
9. Gmina Sędziejowice
10. inna gmina

15. Płeć

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Kobieta
2. Mężczyzna

16. Do jakiej kategorii wiekowej może się Pan(i) zaliczyć?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. mam mniej niż 18 lat
2. od 18 do 30 lat
3. od 31 do 40 lat
4. od 41 do 50 lat
5. od 51 do 60 lat
6. mam więcej niż 60 lat

17. Jestem:

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Rolnikiem
2. Członkiem organizacji społecznej (stowarzyszenie, fundacja, związek zawodowy, klub sportowy)
3. Przedsiębiorcą
4. Ze środowiska (grupy) bez osobowości prawnej (koło gospodyń wiejskich, zespół ludowy, koło wędkarskie, koło hobbystów i inne)
5. Reprezentantem podmiotu z sektora publicznego (gmina, dom kultury, zakład opieki zdrowotnej)
6. Inna odpowiedź (jaka?) .....

Dziękujemy za wypełnienie ankiety!!!

9.4. Ankieta kierowana do mieszkańców obszaru LGD

Poziom satysfakcji mieszkańców

Zapraszamy Państwa – mieszkańców naszego regionu do wyrażenia opinii na temat warunków życia w naszej gminie. Ankieta jest anonimowa a jej wyniki posłużą wyłącznie temu, aby dostosować Lokalną Strategię Rozwoju do potrzeb mieszkańców i regionu.

1. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „moja gmina jest dobrym miejscem do życia, w którym mogę realizować wszystkie swoje podstawowe potrzeby”?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej Tak
3. Trochę tak/trochę nie
4. Raczej nie
5. Zdecydowanie nie
6. Nie mam zdania

2. W jakim stopniu zgadza się Pan/i lub nie zgadza ze stwierdzeniem „w ostatnich latach (od 2014 roku) warunki do życia w mojej gminie poprawiły się”?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej Tak
3. Trochę tak/trochę nie
4. Raczej nie
5. Zdecydowanie nie
6. Nie mam zdania

3. Jak obecnie ocenia Pan/i swoją gminę pod względem:

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Bardzo dobrze	Dobrze	Przeciętnie	Źle	Bardzo źle	Nie mam zdania
1.	Atrakcyjności turystycznej						
2.	Promocji dziedzictwa kulturowego, zasobów naturalnych i turystyki						
3.	Infrastruktury i oferty kulturalnej						
4.	Infrastruktury i oferty sportowej i rekreacyjnej						
5.	Infrastruktury drogowej						
6.	Zaangażowania mieszkańców w rozwiązywanie lokalnych problemów						
7.	Tożsamości mieszkańców z regionem						
8.	Działań i usprawnień na rzecz osób niepełnosprawnych						
9.	Działań na rzecz bezrobotnych						
10.	Działań na rzecz osób przed 34 rokiem życia						
11.	Działań na rzecz osób po 50 roku życia						
12.	Działań na rzecz kobiet						
13.	Możliwości zatrudnienia poza rolnictwem						

14.	Sprzyjających warunków dla przedsiębiorców i prowadzenia firmy						
-----	--	--	--	--	--	--	--

4. Proszę ustosunkować się do poniższych stwierdzeń:

Proszę zaznaczyć odpowiedź w każdym z wierszy.

		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	nie wiem
1.	Uczestniczę w wydarzeniach organizowanych w gminie (kulturalnych, rekreacyjno-sportowych, obchodach świąt etc.)					
2.	Biorę udział w przygotowywaniu gminnych wydarzeń (sam(a) albo w ramach grupy, do której należę)					
3.	Należę do stowarzyszenia/organizacji pozarządowej (stowarzyszenie, fundacja)					
4.	Należę do nieformalnej grupy społecznej (koła gospodyń etc.)					
5.	Mam możliwości, by wypowiadać się na temat ważnych zagadnień (dotyczących gminy i mojej miejscowości)					
6.	Jestem członkiem rady/komitegu (np. w szkole, klubie sportowym, przedsiębiorstwie)					
7.	Znam najważniejsze fakty historyczne dotyczące mojej miejscowości/gminy					
8.	Potrafię wskazać najważniejsze atrakcje turystyczne w okolicy					
9.	Na terenie mojej gminy mogę rozwijać się zawodowo					
10.	W mojej gminie powstaje wiele firm					

11.	W mojej gminie chętnie inwestują przedsiębiorcy					
12.	Na terenie mojej gminy są sprzyjające warunki dla turystów i osób przyjezdnych					

5. Czy jest Pan/i zadowolony/a z warunków życia w gminie?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej Tak
3. Trochę tak/trochę nie
4. Raczej nie
5. Zdecydowanie nie
6. Nie mam zdania

6. Czy rozważa Pan/i zmianę miejsca zamieszkania?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. tak
2. nie

7. Jakie są powody?

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Trudny dostęp do edukacji
2. Trudny dostęp do instytucji kultury
3. Utrudniony dostęp do placówek opieki nad dziećmi
4. Brak perspektyw zawodowych
5. Powody osobiste/ rodzinne
6. Inne (jakie?) .....

8. Czy w Pana/i gminie, począwszy od 2014 r. realizowano projekty ze środków unijnych?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. tak
2. nie
3. nie wiem

9. Ile projektów zrealizowano?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Mniej niż 5
2. Od 5 do 10
3. Więcej niż 10

10. Czy projekty te poprawiły warunki życia w gminie?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Zdecydowanie tak
2. Raczej Tak
3. Trochę tak/trochę nie
4. Raczej nie
5. Zdecydowanie nie
6. Nie mam zdania

11. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z infrastruktury / obiektów finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2014 r.?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak często
2. Tak, czasem
3. Trudno powiedzieć
4. Nie

12. Czy Pana/i zdaniem projekty związane z poprawą infrastruktury cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak
2. Trudno powiedzieć
3. Nie

13. Czy Pan/i osobiście korzystał/a z projektów takich jak szkolenia, spotkania, festyny finansowanych ze środków unijnych, począwszy od 2014 r.?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak często
2. Tak, czasem
3. Trudno powiedzieć
4. Nie

14. Czy Pana/i zdaniem projekty te cieszą się zainteresowaniem mieszkańców?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak
2. Trudno powiedzieć
3. Nie

15. Proszę sobie wyobrazić, że ma Pan/i możliwość decydowania o podziale dodatkowych środków finansowych w swojej gminie. Które z poniżej wymienionych obszarów dofinansował/a/by Pan/i w pierwszej kolejności? (Prosimy o zaznaczenie „x” trzech najważniejszych)

Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.

1. Promocja obszaru, dziedzictwa kulturowego, zasobów naturalnych, turystyki
2. Infrastruktura i oferta kulturalna
3. Infrastruktura i oferta sportowa i rekreacyjna
4. Infrastruktura społeczna (świetlice, miejsca spotkań)
5. Infrastruktura drogowa

6. Aktywność społeczna mieszkańców (zaangażowania w sprawy lokalne)
7. Działania wzmacniające tożsamość mieszkańców z regionem
8. Działania wynikające z inicjatywy mieszkańców
9. Warunki życia osób niepełnosprawnych
10. Zmniejszenie liczby osób bezrobotnych
11. Zwiększenie liczby miejsc pracy poza rolnictwem

16. Czy zna Pan/i Lokalną Grupę Działania "Dolina rzeki Grabi"?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Tak,
2. Nie znam, nie słyszałam/em

17. W jaki sposób dowiedział się Pan/i o Lokalnej Grupie Działania "Dolina Rzeki Grabi"?

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. od znajomych, sąsiadów
2. w instytucji (urząd, szkoła)
3. z lokalnej prasy
4. widziałem/am działania LGD
5. uczestniczyłem/am w działaniach LGD/ brałem/am udział w projekcie

18. Status na rynku pracy:

Można zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

1. Osoba (fizyczna, prawna lub inna) prowadząca działalność gospodarczą
2. Zatrudniony/a w rolnictwie
3. Zatrudniony/a poza rolnictwem
4. Uczący się/studiujący
5. Osoba bezrobotna
6. Inny typ, jaki? .....

19. Płeć:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Kobieta
2. Mężczyzna

20. Niepełnosprawność:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Osoba niepełnosprawna, posiadająca orzeczenie o niepełnosprawności
2. Osoba pełnosprawna

21. Wykształcenie:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. podstawowe
2. zasadnicze zawodowe
3. średnie
4. policealne
5. licencjat, inżynier
6. wyższe magisterskie
7. inne

22. Wielkość gospodarstwa rolnego:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. nie posiadam gospodarstwa rolnego
2. do 5 ha
3. 6-10 ha
4. 11-20 ha
5. 21-50 ha

6. >50 ha

23. Wiek

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. mniej niż 18 lat
2. 18 do 24 lat
3. 25-34 lat
4. 35-50 lat
5. >50 lat

24. Miejsce zamieszkania:

Proszę zaznaczyć jedną odpowiedź.

1. Gmina Buczek
2. Gmina Dłutów
3. Gmina Drużbice
4. Gmina Dobroń
5. Gmina Łask
6. Gmina Sędziejowice
7. Gmina Widawa
8. Gmina Wodzierady
9. Gmina Zelów

Dziękujemy za wypełnienie ankiety

9.5. Scenariusz zogniskowanego wywiadu grupowego

1. Wprowadzenie
  - a. Przedstawienie moderatora, opisanie celu badania, anonimowości uzyskanych odpowiedzi, konieczność nagrywania wywiadu z uwagi na późniejszą analizę wyników
2. Ocena wpływu na kapitał społeczny
  - a. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
  - b. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
3. Przedsiębiorczość
  - a. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
  - b. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?
4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
  - a. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
  - b. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
5. Grupy defaworyzowane
  - a. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
6. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
  - a. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
7. Innowacyjność
  - a. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
  - b. Jak można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
8. Ocena funkcjonowania LGD
  - a. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwala na efektywną i skuteczną realizację LSR?
  - b. Jak jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
  - c. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?
9. Zakończenie spotkania

Czas trwania 120 minut